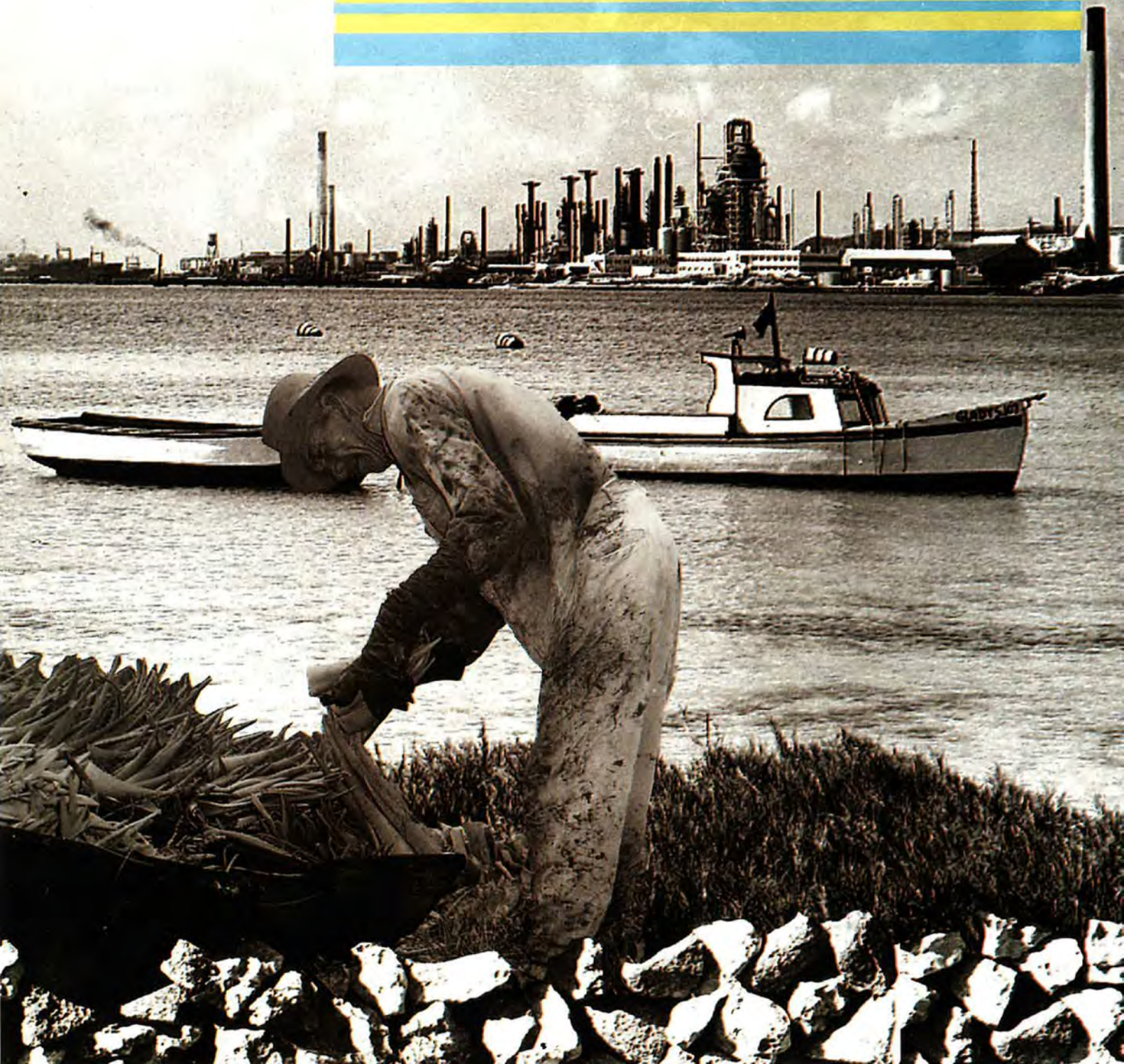

★ **Van Aloë tot Olie**

Van Aloë tot Olie

**Examenboek Geschiedenis
Docentenhandleiding**

Drs. Ronald Donk

Eerste Editie
Oranjestad Printing
Aruba, 1998

Van Aloë tot Olie
Leerlingenboek ISBN99904 - 85- 31 - 3
Docentenhandleiding ISBN99904 - 85 - 30 - 5

De docentenhandleiding behorende bij het leerlingenboek "Van Aloë tot Olie" is ontwikkeld in opdracht van de afdeling Curriculum Ontwikkeling van Directie Onderwijs.

Copyright (c) 1998 Afdeling Curriculum Ontwikkeling van de Directie Onderwijs, Aruba 980813.14

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/ of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Woord vooraf	4
Inleiding	5
1 Aruba in oude bronnen	10
2 Slavernij en emancipatie	14
3 Welvaart en welzijn	18
4 Aruba, Curaçao en het Koninkrijk	21
5 Aruba vooruit!	23
6 Aruba verovert de Status Aparte	25
Antwoordmodel bij hoofdstuk 1	28
Antwoordmodel bij hoofdstuk 2	30
Antwoordmodel bij hoofdstuk 3	34
Antwoordmodel bij hoofdstuk 4	38
Antwoordmodel bij hoofdstuk 5	40
Antwoordmodel bij hoofdstuk 6	45
Bijlage 1 Structuurbegrippen en vaardigheden	48
Bijlage 2 Standaardvragen	50

Woord vooraf

Met veel plezier ga ik in op de uitnodiging van de afdeling Curriculum Ontwikkeling van Directie Onderwijs Aruba om een handleiding bij het nieuwe examenboek geschiedenis te schrijven. Een handleiding vervult namelijk een belangrijke functie bij onderwijsvernieuwing. Bij het voorbereiden van lessen zou de docent steeds de handleiding dienen te raadplegen om na te lopen wat de bedoeling van het boek is.

Het schrijven van een handleiding is meestal ondankbaar werk omdat docenten deze te weinig raadplegen. Om docenten met niet te veel leesstof te vermoeien, bestaat deze handleiding uit twee gedeelten. Het eerste deel is een inleiding op de vernieuwing in het examenboek. Hierin staan algemene suggesties over het werken met structuurbegrippen en vaardigheden. Dit deel kan bij ieder hoofdstuk geraadpleegd worden.

Het tweede deel bevat doelstellingen, lesprocedures en aanbevelingen voor mogelijke werkvormen en een antwoordmodel per hoofdstuk. Dit tweede deel kan per les u als docent op andere gedachten brengen en nieuwe ideeën geven.

Deze handleiding wil geen keurslijf voor de docent zijn. Door een flexibel gebruik kan de geschiedenisdocent zelf beoordelen welke tips zijn of haar klas wel zullen werken en welke niet.

Een handleiding bestaat uit geschreven aanbevelingen. Om het gebruik van het examenboek zo effectief mogelijk te laten zijn, raad ik docenten van de eindexamenklassen geschiedenis aan regelmatig overleg te hebben met vakcollega's om praktijkervaringen met dit boek uit te wisselen. Van je collega's leer je soms het meest.

Bij het schrijven van deze handleiding heb ik veel steun ondervonden van de leden van de ontwikkelgroep op Aruba. Met name wil ik Miranda Bareño, Sissi Schwengle en Joop Walhain noemen. Zij hebben veel suggesties gedaan om de handleiding helder en praktijkgericht te maken. Mijn dank voor dit leerproces is groot.

Ik hoop dat u als gebruiker positieve ideeën tot verbetering van het examenboek en de handleiding bij de ontwikkelgroep zult inleveren, want het boek is allereerst voor u en uw leerlingen ontwikkeld.

Drs. Ronald Donk, adviseur ontwikkelgroep
Christelijke Hogeschool Windesheim
afdeling Hoger Pedagogisch Onderwijs
Zwolle, Nederland

Inleiding

In deze inleiding willen we de docent als gebruiker van het examenboek enige tips geven om meer structureel met de leerlingen in de klas te werken. Docenten geschiedenis zullen zich namelijk afvragen hoe zij met structuurbegrippen en vaardigheden moeten omgaan. Betekent dit bijvoorbeeld dat de docent geen leuke verhalen meer mag vertellen? Natuurlijk wel, maar een ideale les moet afwisselend zijn. Bovendien kan een spannend verhaal ook een functie krijgen bij het structuurbegrip inleving.

Om de bedoeling van de auteurs van het examenboek duidelijk te maken, komen de belangrijkste vernieuwingen in deze inleiding kort aan de orde. Het gaat dan vooral om algemene zaken. De aanbevelingen per hoofdstuk die na de inleiding volgen, gaan direct in op de inhoud en het werken in de klas.

Eerst leggen we de historische structuurbegrippen en vaardigheden uit. Vervolgens geven we een aantal suggesties voor het aanbrengen van logica en structuur in de geschiedenislessen. Daarna volgen enige tips voor het werken met het examenboek. In het laatste onderdeel wordt een toelichting gegeven op de opbouw van de leerstofstructuur van het examenboek.

1. Structuurbegrippen en vaardigheden

Op wereldniveau veranderen de meeste samenlevingen op het ogenblik nogal ingrijpend. De technologische ontwikkelingen gaan heel snel. Over vijftig jaar zullen onze leerlingen met communicatiesystemen moeten leren werken die hen direct in contact brengen met andere eilanden, landen en werelddelen. Aruba zal als commercieel toeristisch eiland mensen nodig hebben die in het onderwijs niet alleen kennis opdoen, maar vooral vaardigheden leren.

Vaardigheden zijn in te delen in:

- algemene vaardigheden (lees-, luister- en spreekvaardigheid, het leren stellen van vragen)
- sociale vaardigheden (leren samenwerken, leren communiceren)
- cognitieve vaardigheden (verbanden leggen, kennis toepassen)
- domeinspecifieke vaardigheden

Bij domeinspecifieke vaardigheden gaat het om het leren van vaardigheden die typerend zijn voor een bepaald vak. Bij handvaardigheid leer je andere vaardigheden dan bij muziek of geschiedenis. Bij geschiedenis gaat het met name om het:

- verzamelen van kennis uit bronnen;
- ordenen van historische kennis;
- verklaren van het gedrag van historische personen, gebeurtenissen, ontwikkelingen, vraagstukken en verschijnselen;
- vormen van een beeld over gebeurtenissen en personen uit het verleden.

Deze historische vaardigheden houden in dat de leerling productief met structuurbegrippen moet leren omgaan. In dit examenboek gaat het om het leren werken met structuurbegrippen en vaardigheden door de leerlingen. Structuurbegrippen zijn het gereedschap van de historicus. Een timmerman werkt met een hamer, zaag en ander gereedschap. Iemand die geschiedenis bestudeert, heeft **structuurbegrippen** nodig. Deze begrippen verwijzen naar de structuur van de historische werkwijze zoals bron, feit, verandering, oorzaak en interpretatie. Er zijn zeven structuurbegrippen met bijbehorende vaardigheden (zie bijlage 1):

- bron en vraagstelling
- feit en mening
- oorzaak en gevolg
- continuïteit en verandering
- inleving en standplaatsgebondenheid
- interpretatie
- politiek

Drie niveau's

Een leerling kan op drie niveau's met structuurbegrippen werken, namelijk op het alledaagse, instrumentele en reflectieve niveau.

- **alledaags niveau:**

basisvaardigheden die de leerling nodig heeft om goed te functioneren bij het bestuderen van bronnen en teksten. Wat zijn oorzaken en gevolgen in de tekst? Welk standpunt heeft de maker van de tekst? Welke vragen kan ik als leerling aan de tekst stellen?

- **instrumenteel niveau:**

het hanteren van begrippen en categorieën om het verleden te structureren. Bijvoorbeeld de Arubaanse geschiedenis kunnen indelen in verschillende chronologische maatschappijtypen of een gebeurtenis kunnen omschrijven als sociaal, economisch, politiek of cultureel.

- **reflectief niveau:**

het bestuderen van mogelijkheden en beperkingen van historische interpretaties. Een mening over de tegenstellingen tussen Aruba en Curaçao is maar een interpretatie. Op grond van andere en dezelfde gegevens zijn meerdere interpretaties mogelijk. Voor een mavoleerling zal het bereiken van het reflectief niveau meer inspanning en oefening kosten. Misschien zullen niet alle leerlingen dit niveau kunnen halen.

In de verschillende hoofdstukken zijn een of meerdere structuurbegrippen verwerkt. In het volgende overzicht wordt aangegeven welk structuurbegrip in welk hoofdstuk de nadruk krijgt. Door de opzet van het examenboek krijgen bepaalde structuurbegrippen meer aandacht. In het laatste hoofdstuk zijn alle structuurbegrippen verwerkt.

Hoofdstuk	1	2	3	4	5	6
bron en vraagstelling	X	X	X	X	X	X
feit en objectiviteit					X	X
oorzaak en gevolg		X	X		X	X
verandering, continuïteit en discontinuïteit		X		X	X	X
inleving en standplaatsgebondenheid	X	X	X	X	X	X
interpretatie		X	X		X	X
politiek				X		X

X betekent dat dit structuurbegrip het belangrijkste is bij het hoofdstuk, hoewel andere erin voorkomen.

Bij de behandeling van de verschillende hoofdstukken dienen de structuurbegrippen naast kennis, inzicht en vaardigheden de meeste aandacht te krijgen. Bij de uitleg van de docent kan het desbetreffende structuurbegrip als rode draad van een lessenserie genomen worden. Bij de opdrachten kan aan de leerling gevraagd worden om welk structuurbegrip het gaat.

2. Chronologische en logische ordening

Niet alleen het werken met structuurbegrippen is erg belangrijk bij geschiedenis. Om leerlingen greep op het vak te laten krijgen, is het aan te bevelen volgens bepaalde patronen te werken. Per hoofdstuk kan de leerling de opdracht krijgen een **tijdslijn** te maken. De meest belangrijke jaartallen en gebeurtenissen worden dan door de leerlingen ingevuld. Als leerlingen bij ieder hoofdstuk een tijdslijn maken, zien zij waarschijnlijk ook sneller of de ontwikkeling continue is of juist veranderingen kent. Een tijdslijn kan op verschillende manieren gemaakt worden. Deze kan voorzien worden van jaartallen en gebeurtenissen. Ook is het mogelijk alleen maar belangrijke veranderingen in een tijdslijn te koppelen aan bepaalde jaren. In hoofdstuk vijf over de Lago is dit gemakkelijk te doen.

Een andere mogelijkheid om leerlingen meer inzicht in de geschiedenis te geven, is het werken met **standaardvragen**. Leerlingen gaan op den duur inzien dat het bij geschiedenis steeds om zeven basisvragen gaat. (zie bijlage 2). Tijdens het behandelen van een paragraaf kan de leerlingen gevraagd worden met welke van deze vraag/vragen zij op dat moment bezig zijn. Deze zeven vragen kunnen aan het eind van een hoofdstuk ook als samenvattende vragen gebruikt worden. Het beste is om de leerlingen een kopie van het overzicht van de zeven vragen te geven en hen dat voor in hun schrift te laten plakken. U kunt dan regelmatig verwijzen naar het schema van de vragen.

Een andere manier om leerlingen geordend te laten werken is het **schematiseren** of het maken van schema's. In geschiedenisboeken komen vele termen, woorden, personen, geografische en historische begrippen voor. Bij het voorbereiden van lessen is het van belang dat u zelf eerst zo'n schema maakt in vier kolommen. Vul vervolgens de kolommen als volgt in:

- *kolom 1:*
termen en woorden waarvan u verwacht dat leerlingen de tekst niet zullen begrijpen zonder uitleg;
- *kolom 2:*
de geografische namen waarvan u vindt dat de leerlingen die zouden moeten kennen in de context van dit onderwerp of hoofdstuk;
- *kolom 3:*
namen van personen die u in het kader van dit thema historisch van belang acht;
- *kolom 4:*
de historische begrippen die u in het kader van dit thema van belang acht.

kolom 1	kolom 2	kolom 3	kolom 4
termen/woorden	geografische namen	namen van personen	historische begrippen

U kunt vooraf per kolom onderstrepen welke termen, namen en begrippen de leerling per se moet kennen en begrijpen aan het eind van het hoofdstuk. In de lespraktijk kunt u een stap verder gaan. U kunt namelijk de leerlingen per hoofdstuk deze vier kolommen in hun schrift laten invullen. Leerlingen krijgen op den duur door deze oefening meer greep op de leerstof. Schematiseren kan op verschillende manieren. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld bij hoofdstuk vijf de opdracht krijgen de Arubaanse agrarisch-ambachtelijke samenleving voor 1930 op een aantal aspecten te vergelijken met de industriële samenleving van na 1930.

3. Tips voor het werken met het examenboek

Fase a. Indrukken opdoen

- begin met de visuele beelden die bij de tekst staan;
Wat zie je ?
- lees dan de kopjes met de leerlingen om ze een indruk te geven over de inhoud van het hoofdstuk/de tekst.
Waar gaat de tekst over?

Fase b. Leerlingen met de tekst iets laten doen

- eerst de tekst globaal laten lezen (niet door leerlingen laten voorlezen!);
- per alinea een kernwoord en kernzin laten zoeken en op laten schrijven;
- vragen aan de tekst laten stellen over:
wie,
wat,
wanneer,
waar,
welke?
- woorden laten zoeken die verbanden in de tekst aangeven (omdat, daarom, want etc.);
- stel daarna waaromvragen om verbanden in de tekst te laten leggen;
- leerlingen zelf vragen bij de tekst laten maken;
- termen, begrippen etc. in kolommen laten opschrijven en de meest belangrijke onderstrepen;
- de meest relevante historische begrippen laten omschrijven in eigen woorden en er associaties (ook gevoelens!) en voorbeelden bij laten schrijven;
- relaties tussen de begrippen in de tekst laten oefenen;
- oefenen in het schriftelijk en mondeling samenvatten van alinea's, paragrafen en hoofdstukken.

4. Algemene doelstellingen van dit examenboek

- De leerlingen raken vertrouwd met andere bronnen dan lees- en leertekst;
- De leerlingen raken vertrouwd met de structuurbegrippen en doen ervaring op met onderzoekend leren;
- De leerlingen hanteren de vaardigheden en raken gewend aan het toetsen van vooronderstellingen, het beantwoorden van zelfgestelde vragen en het trekken van eigen conclusies;
- De leerlingen leren structuur aan te brengen in de leerstof;
- De leerlingen voelen zich veilig om de taaldrempel, die daarvoor genomen moet worden, te overschrijden.

5. Leerstofopbouw en ordening van het examenboek

De leerstof van dit boek is bewust gekozen om de leerlingen meer kennis van en inzicht in de Arubaanse geschiedenis bij te brengen. Alle zes hoofdstukken gaan over het Arubaanse verleden. De eerste twee hoofdstukken gaan over de agrarische maatschappij op het eiland. Hoofdstuk twee behandelt een speciaal aspect van de Arubaanse agrarische maatschappij, namelijk de slavernij. Over dit maatschappelijk verschijnsel is door een recente studie van Luc Alofs meer bekend geworden. Om het typische karakter van de Arubaanse slavernij aan te tonen, vergelijken we deze met de slavernij op Curaçao.

In hoofdstuk drie staat de agrarisch-ambachtelijke samenleving van rond 1900 centraal. Leerlingen kunnen dan zien dat tussen 1816 en 1900 veel veranderingen zijn opgetreden, maar dat ondanks de gouden fosfaatproductie de meeste Arubanen toen nog geen welvaart kenden.

In hoofdstuk vier gaan we in op de verhouding tussen Nederland, Curaçao en Aruba van na 1900 tot 1954. Aan de

hand van een parabel proberen we abstracte politieke begrippen inhoud te geven. Hoofdstuk vijf laat zien hoe Aruba als agrarisch-ambachtelijke samenleving industrialiseert door de komst van de Lago. Deze industrialisering heeft veranderingen ten gevolge op politiek, sociaal, economisch en cultureel gebied. Aan de hand van het structuurbegrip continuïteit en verandering bestuderen de leerlingen deze ingrijpende veranderingen.

In hoofdstuk zes krijgen de politieke gebeurtenissen en ontwikkelingen die uiteindelijk tot de Status Aparte geleid hebben alle aandacht. Hierbij gaat het om de meningen van verschillende kanten over de wijze waarop de politicus Betico Croes gestreden heeft voor de aparte status van Aruba.

Deze strijd wordt geplaatst tegen de achtergrond van zijn voorgangers en de algemene politieke ontwikkelingen tussen 1954 en 1986.

Naast duidelijk gestructureerde opbouw is de leerstof per hoofdstuk op een bepaalde wijze geordend. De hoofdvragen van ieder hoofdstuk zijn de leidraad voor de ordening. De hoofdvragen zijn meestal verbonden met achterliggende structuurbegrippen. Enkele voorbeelden kunnen deze ordening verduidelijken.

In hoofdstuk drie is de leerstof over de bestaansmiddelen en levenswijze omstreeks 1900 gegroepeerd rondom de begrippen welvaart en welzijn. De drie hoofdvragen zijn direct verbonden met deze begrippen. In hoofdstuk vijf is de hoofdvraag “wat veranderde er door de komst van de Lago?”. Rond deze vraag is de leerstof ingedeeld in verschillende paragrafen. Daarbij speelt ook steeds de vraag “wat bleef hetzelfde of veranderde heel langzaam? om leerlingen het structuurbegrip continuïteit en verandering bij te brengen.

Per hoofdstuk is naar de leerling ook een andere ordening ingebracht, namelijk het formuleren van hoofdvragen en het laten zoeken van antwoorden op de hoofdvragen via deelvragen en opdrachten naar aanleiding van de gepresenteerde bronnen. Voor deze ordening is bewust gekozen om de leerlingen zich vaardigheden eigen te laten maken.

6. Antwoordmodellen

De antwoordmodellen zijn zo uitvoerig mogelijk ingevuld. Eventueel kunt u per hoofdstuk enige kopieën maken en leerlingen de antwoorden zelf laten controleren. Soms geeft het antwoordmodel geen oplossing, omdat per leerling het antwoord zou kunnen verschillen bij bepaalde vragen.

1. Beginsituatie

In hoofdstuk 1 staan **bron en vraagstelling** centraal. Het gaat om bronnen uit en vragen over het begin van de vorige eeuw, zodat de oorspronkelijke bedoeling om de leerlingen zich een beeld te laten vormen van de tijd rond 1816 gerealiseerd kan worden.

Belangrijk vinden wij dat in dit hoofdstuk ook een bepaalde attitude van de docent en leerling aangemoedigd wordt. Het is misschien voor het eerst dat een Arubaanse mavoleerling de ruimte krijgt zich aan de hand van bronnen een beeld te vormen van het verleden. Het beeld wordt hem/haar niet kant en klaar aangereikt. Het gaat namelijk niet allereerst om het instampen van kennis, maar het krijgen van inzicht en het oefenen van domeinspecifieke vaardigheden.

Wij zijn ons er van bewust dat leerling en docent zich onzeker kunnen voelen en zelfs kopschuw kunnen raken bij deze manier van werken. De vaardigheden worden ingeleid met: “de leerlingen kunnen ...”, maar er zou ook moeten staan: “de leerlingen durven ...”

Daarom is de opzet van het eerste hoofdstuk zo eenvoudig mogelijk gehouden. De leerling moet zich ondanks het aanstaande schoolonderzoek veilig voelen aan het begin van dit boek en de taaldrempel durven nemen.

De leerlingen zijn waarschijnlijk gewend aan het verwerken van leer- en leesteksten. De leerlingen zijn zeker getraind in het beantwoorden van reproductievragen. Waar de leerlingen niet aan gewend zijn en waar ze niet in getraind zijn, is het werken met andere bronnen dan leer- en leesteksten. De leerlingen zijn niet vertrouwd met de structuurbegrippen en zijn nauwelijks gewend de bijbehorende vaardigheden te hanteren.

Om het schoolonderzoek geschiedenis succesvol af te sluiten moeten docenten en leerlingen een cultuuromslag maken. Met het examenboek en deze handleiding zal het zeker lukken.

In de volgende hoofdstukken komen de andere structuurbegrippen aan de orde en worden de vaardigheden tot op het reflectieve niveau getraind. Wanneer de leerlingen het eerste hoofdstuk met gemak en plezier hebben afgerond, is er voldoende (zelf)vertrouwen om verder met het boek te gaan.

2. Verantwoording stofkeuze

In dit inleidende hoofdstuk is gekozen voor Aruba in de eerste helft van de 19e eeuw om leerlingen te laten oefenen met geschreven en ongeschreven bronnen. Deze bronnen vertellen wat over het eigen Arubaanse verleden en kunnen de inleving vergroten. Uit de verschillende bronnen krijgen de leerlingen ook enige informatie over Oranjestad, de bevolking, de beroepen, de sociale groepen en de landbouw.

3. Werken met bronnen

Naast het inhoudelijk aspect van dit hoofdstuk gaat het er ook om de leerlingen meer greep te laten krijgen op het structuurbegrip **bron en vraagstelling**. Werken met bronnen is erg belangrijk bij geschiedenis. Maar bronnen raadplegen voor de lol heeft weinig zin. Historici stellen altijd eerst vragen voordat zij naar bronnen gaan zoeken. Er bestaat namelijk soms zo'n overvloed aan primaire en secundaire bronnen over bepaalde tijdsperiodes en onderwerpen dat het onbegonnen werk is eerst de bronnen te bestuderen. Met gerichte vragen kan de historicus in bepaalde bronnen naar antwoorden zoeken. Met bronnen moeten leerlingen verschillende inzichten en vaardigheden oefenen.

Herkomst van de bron

- wie heeft de bron geschreven/gemaakt en wanneer?
- waarom is de bron gemaakt?
- wat voor persoon was de maker van de bron?
- heeft de maker de bron uit vrije wil gemaakt of is hij/zij ertoe gedwongen of ervoor betaald?
- heeft een persoon, een instantie of de overheid de bron uitgegeven?
- is het een primaire of secundaire bron?

Inhoud van de bron

- welke belangrijke informatie kan ik uit de bron halen?
- welke vragen kan ik aan de bron stellen?
- geeft de bron een antwoord op mijn vragen?
- klopt de informatie uit de bron als ik deze vergelijk met andere bronnen?
- heeft de maker van de bron een eigen standpunt?
- is de maker van de bron te vertrouwen?
- wat heeft de maker van de bron met deze informatie willen bereiken?

Het gaat dus om drie zaken, namelijk de **informatiewaarde** van de bron, de **persoon** achter de bron en de **bedoeling** van de bron. Op den duur moet een eindexamenleerling deze vragen zelf paraat hebben bij het bestuderen van bronnen. Zo kan hij/zij leren omgaan met de lawine aan informatie die dagelijks op een mens afkomt. Een andere manier is om te werken met onderstaande vragen:

Standaardvragen bij bronnen*visuele bron*

- vertel wat je ziet
- wordt er iets verteld over de gevoelens van de personen op de afbeelding?
- wie heeft de foto gemaakt?
- is de maker zelf bij de gebeurtenis geweest?
- wat wil de maker ons met de afbeelding duidelijk maken?
- kiest de maker zelf partij?
- wat roept de illustratie bij je op?
- hoe denk ik zelf over de gebeurtenis op de afbeelding?

tekstuele bron

- wat staat er?
- wordt er iets verteld over de over de gevoelens van de personen?
- wie heeft de tekst geschreven?
- is de schrijver er zelf bijgeweest?
- wat is de bedoeling van de schrijver?
- is de auteur partijdig?
- wat roept de tekst bij je op?
- hoe denk ik zelf over de inhoud van de tekst?

4. Doelstellingen en lesprocedures*Centrale doelstellingen*

In termen van **structuurbegrippen** en **vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

- inzien dat bronnen onmisbaar zijn voor historisch onderzoek;
- de aard van verschillende soorten bronnen onderscheiden (primair/secundair, geschreven/ongeschreven);
- vraagstelling en bronnen met elkaar in verband brengen;
- vragen stellen aan bronnen en voorlopige antwoorden formuleren;
- antwoorden aanvullen vanuit andere bronnen;
- de waarde, de betrouwbaarheid en de beperking van een bron vaststellen door vergelijking.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen:

- de belangrijkste bewaarplaatsen van bronnen en musea op Aruba noemen;
- een beeld schetsen van Oranjestad aan het begin van de vorige eeuw;
- de verschillende sociale groepen en beroepsgroepen uit die tijd op Aruba noemen;
- de problemen rond droogte en waterbeheer beschrijven.

Lesprocedure § 1.1 t/m 1.3

In ieder hoofdstuk staan (meestal aan het begin) hoofdvragen. Het is niet de bedoeling dat leerlingen aan het begin antwoorden geven op deze vragen. De vragen zijn bedoeld als onderzoeksvragen voor het hele hoofdstuk. Wel is het aan te bevelen deze vragen aan het eind van het hoofdstuk terug te laten komen en mondeling in de klas te bespreken. Natuurlijk kunnen deze hoofdvragen ook in de vorm van een schriftelijke samenvatting beantwoord te worden.

Om leerlingen te laten wennen aan deze andere wijze van werken, kunnen de paragrafen 1.1 t/m 1.3 het beste klassikaal behandeld worden. De docent(e) kan, alvorens met paragraaf 1.1 begonnen wordt, via een onderwijsleergesprek de vraag stellen:

Hoe kom ik aan informatie om te weten te komen hoe de inwoners van Aruba rond 1816 leefden?

De verschillende antwoorden kunnen in twee kolommen naar hun aard (geschreven of ongeschreven) op het bord geïnventariseerd worden. Als de twee kolommen ingevuld zijn, kan aan de leerlingen gevraagd worden wat precies het verschil is tussen de twee kolommen. Als zij het antwoord achterhalen, kunnen de begrippen “geschreven” en “ongeschreven” bronnen boven de kolommen geschreven worden. De verschillende vragen en opdrachten kunnen bij deze paragrafen eerst door de leerlingen individueel of in groepjes in de klas worden gemaakt en daarna gemeenschappelijk worden besproken. De verschillende bronnen en musea zijn bij de leerlingen niet bekend, maar kunnen aanleiding geven tot uitwijdingen en opmerkingen van leerlingen.

Het is wel belangrijk dat de leerlingen de antwoorden op de vragen uitschrijven in hun schrift, zodat ze gewend raken aan uitgeschreven zinnen en de informatie bewaard blijft.

Het uitschrijven van de antwoorden is ook van belang om de leerlingen te leren dat meerdere antwoorden juist kunnen zijn en dat interpretatie verschillen niet alleen geoorloofd zijn maar zelfs behoren tot het wezen van het vak.

Lesprocedure § 1.4

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen en vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

- Leerlingen zelfstandig laten werken met bronnen aan de hand van hoofd- en deelvragen.

In paragraaf 1.4 is een andere opzet mogelijk. Afhankelijk van de mogelijkheden van de leerlingen kunnen meerdere wegen bewandeld worden. Individueel kunnen leerlingen de acht bronnen zelfstandig doorlezen en vier kolommen invullen. Sommige leerlingen kunnen de kolommen zonder moeite invullen, maar anderen hebben deelvragen nodig. Is de opdracht te moeilijk voor de klas dan is het mogelijk de eerste drie of vier bronnen samen met de klas te lezen en gegevens uit de bronnen die een antwoord geven op de vragen A, B1, B2 en C samen op het bord in vier kolommen op te schrijven. De overige vier bronnen kunnen zij waarschijnlijk dan zelfstandig aanpakken. Een derde mogelijkheid is de leerlingen in groepjes de vier vragen te laten maken en de resultaten klassikaal te bespreken. Deze opdrachten oefenen leerlingen in systematisch werken. Natuurlijk moeten zij aan deze aanpak bij geschiedenis wennen.

Bij het bespreken van de antwoorden van de vragen A, B2 en C zullen de goede antwoorden misschien wat uiteenlopen. Geschiedenis is geen wiskunde en kan nooit exacte antwoorden geven bij interpretatie van bronnen. Leerlingen moeten aan dit idee misschien nog wennen.

Bij bron 8 kan eventueel met de leerlingen besproken worden over de mening van dominee Bosch over Oranjestad. De dominee houdt blijkbaar van rechte straten en een ordelijke indeling. Dit is hij als Nederlander

gewend en het afwijkende is in zijn ogen rommelig. Probeer uit de leerlingen te trekken of zij in de gaten hebben dat Bosch een eigen mening heeft.

Aan het eind van hoofdstuk 1 kan de samenvatting “Wat heb je nu geleerd?” als leerwerk gezien worden. Ook is het mogelijk de leerlingen een andere samenvattende opdracht te geven in de trant van: Wat was rond 1816 totaal anders dan nu? Deze opdracht kan mondeling of schriftelijk voorbereid worden.

Vinden de leerlingen deze opdracht te moeilijk dan verdient het aanbeveling in de opdracht gegevens in te brengen: Wat was rond 1816 wat wonen en werken betreft totaal anders dan nu?

Een paar leerlingen zouden over deze vraag met behulp van de bronnen in het hoofdstuk een spreekbeurt kunnen voorbereiden. Een goede oefening is ook het nalopen van de centrale doelstellingen van dit hoofdstuk met de leerlingen. De doelstellingen kunnen eventueel in vragen omgezet worden. Tenslotte kunt u als docent de zeven standaardvragen van het vak in een leergesprek toepassen op hoofdstuk 1. Leerlingen zullen inzien dat zij vooral met vraag vijf bezig zijn geweest (bijlage 2).

5. Literatuur

Hartog, Dr. J.	Aruba. Zoals het was. Zoals het werd. Van de tijd der indianen tot op heden.
Bosch, G.B.	Reizen in WestIndië.
deel 2
Hullu, J. de.	Aruba in 1816.
West Indische Gids, jrg.5.
Teenstra, M.D.	De Nederlandsch WestIndische eilanden.
deel 2

1. Verantwoording stofkeuze

De slavernij heeft in de geschiedenis van het Caribisch gebied een zeer belangrijke rol gespeeld. Wie om zich heen kijkt, ziet sporen van het vroegere slavensysteem en de slavenbevolking in de gesegmenteerde pluriforme bevolking, in sociale en economische tegenstellingen, in het volksgeloof en in bepaalde Antilliaanse en Arubaanse muziekgenres.

Over de slavernij op Aruba is tot nu heel weinig gepubliceerd. Door een lopende studie van Luc Alofs zijn in de archieven van de 19e eeuw verrassende en onbekende bronnen gevonden. Uit deze bronnen blijkt dat de slavernij van indianen en zwarten op Aruba toch belangrijker is geweest dan tot nu toe vermoed is. Toch is de Arubaanse slavernij niet met die van de andere eilanden te vergelijken. Deze was a-typisch wat betreft omvang, werkomstandigheden en behandeling van slaven. Dit is dan ook een wezenlijk verschil tussen de Arubaanse en Curaçaose slavernij.

Van een “herengedragspatroon” kan niet echt gesproken worden. Plantages zoals Banda Abao op het zustereiland kwamen op Aruba niet voor. Op Aruba is de rol van de rode slaven (indianen) een bijkomende complicerende factor. Maar de sociale verhoudingen waren natuurlijk in essentie niet veel anders dan op de andere vijf eilanden. Blanken hadden het over het algemeen stukken beter en hadden meer kans op bepaalde banen. Ook na de emancipatie!

Aan de hand van bronnen worden leerlingen voorbereid op het zoeken naar antwoorden op de hoofdvraag: Was de slavernij op Aruba mild of wreed?

Het antwoord ligt misschien voor de hand, maar het voorlopig beantwoorden van de vraag en het toetsen van de hypothese dat de Arubaanse slavernij mild was aan steeds andere bronnen, is iets dat de leerlingen voor het eerst doen. Bovendien moeten ze weer die taaldrempel overwinnen bij het beargumenteren van hun conclusie en het plaatsen van tegenargumenten.

Het is geenszins de bedoeling dat u als docent op deze vragen vooraf antwoorden geeft. Het moet open vragen blijven waarop per paragraaf leerlingen meer zicht krijgen via de deelvragen A t/m H. De leerlingen hebben natuurlijk wel een bepaald beeld van de slavernij door de geschiedenislessen van de lagere school en de mavo. Dat beeld kunnen ze ook hebben overgehouden aan boeken of films. In dit hoofdstuk moet hun beeldvorming meer genuanceerd worden.

2. Structuurbegrippen en vaardigheden

In dit hoofdstuk staan opnieuw **bron en vraagstelling**, maar nadrukkelijker dan in het eerste hoofdstuk ook **interpretatie** centraal. Het hoofdstuk sluit af met **continuïteit en discontinuïteit** voor en na de emancipatie. De leerlingen moeten de hoofdvraag of de Arubaanse slavernij mild of wreed was toetsen. Al snel wordt het antwoord een hypothese, die telkens bevestigd of ontkent wordt. Terwijl de leerlingen bezig zijn komen de kwaliteit van de bronnen, de objectiviteit van bronnen en de interpretatie ervan aan de orde. Het historische feit van de emancipatie wordt onderzocht op zijn gevolgen. De leerlingen zien dat er een grote mate van continuïteit is in de ontwikkeling van de Arubaanse maatschappij voor en na de emancipatie. Veel gegevens van rond 1863 zijn goed te begrijpen. De leerlingen kunnen zich inleven in de situatie op Aruba rond die tijd.

3. Doelstellingen en lesprocedures

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen en vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

- aangeven wat de waarde en betrouwbaarheid van bepaalde bronnen is, zoals slavenreglementen en verslagen van gezaghebbers;
- een historisch beeld van de slavernij toetsen aan bronnen en dat beeld herzien en aanpassen;
- gegevens uit de bronnen interpreteren, met elkaar in verband brengen en tot één beeld samenvoegen;
- gegevens uit de bronnen ordenen, tot argumenten voor een bepaalde stelling maken en een eigen beargumenteerd standpunt formuleren over de aard van de Arubaanse slavernij;
- aangeven of de emancipatie van 1863 op Aruba gevolgen heeft gehad en tot verandering heeft geleid.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen:

- aangeven hoe groot het aantal slaven op Aruba was in vergelijking met de andere Nederlandse Antillen;
- de verschillen noemen tussen de slavenreglementen van Curaçao en Aruba;
- uitleggen welke werkzaamheden de Arubaanse slaven verrichtten;
- vormen van verzet noemen;
- de aard van de Arubaanse slavernij omschrijven in vergelijking met de Curaçaose;
- de gevolgen van de emancipatie op Aruba beschrijven.

Met de tekst van gezaghebber Van den Bossche op het eind kunnen de leerlingen:

- de hypothese bevestigen dat de slavernij een mild of huiselijk karakter had op Aruba;
- onder woorden brengen dat door de emancipatie weinig veranderde in het Arubaanse leefpatroon.

Lesprocedure deelvraag A

U kunt dit hoofdstuk op verschillende manieren beginnen:

- met een associatiespel;
- het voorlezen van delen uit het slavenreglement.

Het associatiespel kan met de volgende vraag ingeleid worden: "Wat is het eerste dat je te binnen schiet bij het horen van het woord slavernij?". De associaties kunnen op het bord worden geschreven. In dit hoofdstuk staan heel veel bronnen. Met een gemaakte stem kunt u bijvoorbeeld delen van bron 19 voorlezen als een straatomroeper... Hoort zegt het voort....

Vervolgens moet u als docent uitleggen hoe het onderzoek gaat verlopen. Wijs op de hoofdvraag: "Was de slavernij op Aruba mild of wreed?". Zo'n vraag is een hypothese of probleemstelling. Het moet na onderzoek bewezen worden. In de hoofdvraag zit een vergelijking opgesloten, want wreed en mild zijn natuurlijk relatieve begrippen. Wat is wreed en wat is mild? Hierop kan pas een antwoord op worden gegeven als wij de Arubaanse slavernij vergelijken met die van Curaçao. Maar de Curaçaose slavernij was weer mild te noemen als we die vergelijken met de Surinaamse.

Wijs de leerlingen tevens op het verband tussen de hoofdvraag en deelvragen. Koppel iedere deelvraag weer aan de hoofdvraag. Misschien kunt u de eerste deelvraag nog klassikaal behandelen, maar daarna de leerlingen zelf de andere deelvragen alleen of in groepjes laten uitvoeren, zodat verschillen in interpretatie kunnen worden aangetoond en uitgebuit. De opdrachten en vragen per deelvraag zijn bedoeld om de leerlingen de bronnen beter te laten bestuderen en te begrijpen.

Als vraag A goed beantwoord wordt, krijgen de leerlingen het idee dat slavernij op Aruba toch wel gewoon was en zeker niet alleen op Curaçao en Bonaire voorkwam. Op deelvraag A kunt u met de klas concluderen dat het stellen van de hoofdvraag voor Aruba zin heeft, want slavernij was een dagelijks verschijnsel en geen uitzondering zoals zolang gedacht is.

Lesprocedure deelvragen B en C

Deelvraag B kan gemakkelijk zelf door de leerlingen gemaakt worden. Eventueel als huiswerk. Het is een kwestie van goed kijken en ordenen. Bij een goede ordening bij opdracht 7a t/m 7c komen de leerlingen wel tot de conclusie dat Aruba in beide gevallen onderaan staat. U kunt de leerlingen achteraf er ook nog op wijzen dat het verrassend is dat percentagegewijs Curaçao pas op de vierde plaats staat, terwijl Saba en Sint Eustatius bovenaan staan.

De relatie tussen deelvraag B en de hoofdvraag is dat door het lage percentage slaven op Aruba de kans op wreedheid afneemt. Die 300 tot 500 slaven konden door de blanke meesters gecontroleerd worden. Bovendien was slechts een deel van deze slaven volwassen. De gunstige verhouding meesters/slaven is een gunstig gegeven voor mildheid.

Deelvraag C is een kwestie van nalezen en opschrijven. De roof van indianen op de kust van Venezuela is natuurlijk wreed, maar zegt nog niets over de slavernij. De indiaanse vrouwen en kinderen werden hulp in de huishouding en kregen een band met hun meesters. Niet alle meesters zullen aardig en mild geweest zijn, maar slaven in de huishouding zullen over het algemeen milder behandeld zijn vanwege de nauwere werkrelaties met hun meerderen.

De leerlingen leggen een steeds langere lijst aan van argumenten die óf mild óf wreed ondersteunen. Aan het eind van het geleide onderzoek kunnen de leerlingen dan die lijst gebruiken om de argumenten te geven voor hun conclusie en ook tegenargumenten een plaats te geven.

Definitieve toetsing vindt pas plaats aan de hand van de tekst van Van den Bossche. De leerlingen beantwoorden dan ook de vraag naar de continuïteit in de Arubaanse geschiedenis. Er veranderde niet veel in de praktijk. "Iedereen ging de volgende dag gewoon weer aan het werk."

Lesprocedure deelvragen D en E

Deze deelvragen kunnen gemakkelijk zelfstandig door de leerlingen uitgezocht worden en behoeven geen speciale aandacht. Wel moet bij de bespreking van vraag 14 (deelvraag E) aan de hand van het schema van het antwoordmodel op het andere karakter van de Arubaanse slavernij gewezen worden.

Lesprocedure deelvragen F, G en de conclusie

Het is goed om de leerlingen uit te leggen wat slavenreglementen precies waren en op welke gebieden de slaven via wetten beperkingen werden opgelegd. Ook kan iets van straffen op overtredingen van deze wetten op andere eilanden worden verteld (zie o.a. Eric Williams, *From Columbus to Castro*). Vertel de leerlingen ook dat voor 1800 de behandeling van slaven waarschijnlijk harder was dan na 1820. Door de ideeën van de Verlichting en de Franse Revolutie (1760-1795) veranderden de opvattingen over slavenhandel en slavernij langzaam. In 1818 werd in de meeste gebieden de slavenhandel afgeschaft en de slavernij in Engelse gebieden in 1834, in de Franse gebieden in 1848 en in de VS en de Nederlandse gebieden 1863. Tussen 1818 en 1863 was de invoer van slaven niet meer mogelijk in de Nederlandse gebieden. De meesters moesten de slaven beter gaan behandelen. Een bewijs van deze betere behandeling op de Nederlandse eilanden is de natuurlijke aanwas van slaven na 1800. Toch proberen slaven na 1820 nog van deze eilanden te vluchten, omdat zij op andere eilanden en in andere landen hun vrijheid konden krijgen.

De vragen 21b en 21c vragen extra aandacht, omdat het moeilijk is aan te geven wat wreed en mild is. De reglementen en straffen zijn in onze ogen wreed, maar voor die tijd en in vergelijking met vele andere gebieden mild te noemen. Bij een vergelijking moeten we niet alleen met onze tijd vergelijken. In Suriname was de slavernij wreder dan op de eilanden, want op de suikerplantages moest voor het buitenland geproduceerd worden.

Bij de conclusie moet deze relativering ook een rol spelen. De leerling moet redeneren dat enerzijds de slavernij wreed was, maar voor die tijd en vergeleken met andere gebieden mild. De slavernij op Aruba was in het algemeen milder dan op Curaçao, maar de meeste historici vinden de slavernij op Curaçao mild vergeleken bij

Suriname en de Engelse eilanden. Dit wil niet zeggen dat op Aruba nooit wreedheden voorkwamen, maar het gaat waarschijnlijk om enkele gevallen en niet om een systeem dat voor die tijd veel wreedheid kende.

Lesprocedure deelvraag H

Uit het antwoordmodel blijkt dat na de emancipatie niet veel veranderde in het dagelijks leven van de exslaven. Zij bleven hetzelfde werk doen. De belangrijkste verschillen die benadrukt dienen te worden zijn: nu waren de slaven op papier vrij en konden zij niet meer door de meesters lichamelijk gestraft worden!

Aan het eind van dit hoofdstuk kunt u leerlingen vragen de lijst met standaardvragen op te zoeken. Met welke van deze 7 vragen zijn bezig geweest? In ieder geval met de vragen 2 en 6, maar met name met vraag 4.

4. Literatuur

Alofs, L.	Arubaanse slavernij
Renkema, P.	Het plantagebedrijf op Curaçao
Paula, A.F.	Vrije slaven
Paula, A.F.	Slavery in a nutshell
Williams, E.	From Columbus to Castro

1. Verantwoording stofkeuze

De leerlingen hebben waarschijnlijk al flarden kennis over deze periode uit de Arubaanse geschiedenis. Zij hebben waarschijnlijk al verhalen over vroeger gehoord van oudere mensen of een docent die er les over heeft gegeven. In dit hoofdstuk gaat het erom leerlingen een samenhangend beeld van Aruba rond 1900 te laten krijgen. De keuze voor deze jaren is gemaakt om de leerlingen te laten zien dat de Arubaanse samenleving tussen 1863 en 1900 veranderd was. Er vond veel meer arbeidsmigratie naar andere gebieden plaats. Ook is deze leerstof van belang voor het volgend hoofdstuk. De leerlingen hebben een basis nodig om alle veranderingen van na 1929 te begrijpen.

2. Structuurbegrippen en vaardigheden

In het derde hoofdstuk zijn drie structuurbegrippen belangrijk, namelijk **oorzaak en gevolg**, **inleving** en het **interpreteren** van bronnen. De nadruk moet vooral gelegd worden op het begrijpen en het interpreteren van bronnen. Bij het onderdeel arbeidsmigratie moet natuurlijk naar de oorzaken gekeken worden, maar de bronnen in dit hoofdstuk zijn gekozen met het oog op de hoofdvraag: “was er rond 1900 welvaart en welzijn op Aruba?”. Leerlingen moeten bronnen begrijpen, analyseren en interpreteren. Analyseren is het belangrijkste uit de bronnen halen voor de hoofdvraag. Interpreteren gaat een stap verder. De leerling moet dan beoordelen of hij met de verzamelde gegevens een goed beargumenteerd antwoord op de hoofdvraag kan geven.

3. Doelstellingen en lesprocedures

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen en vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

- primaire (ook visuele) en secundaire bronnen interpreteren aan de hand van verschillende vragen;
- nieuwe vragen ontwikkelen naar aanleiding van de gevonden gegevens in de bronnen;
- de beperkingen van de verschillende bronnen onder woorden brengen;
- zich inleven in de omstandigheden van 100 jaar geleden en conclusies trekken over welvaart en welzijn;
- oorzaken van armoede en trekarbeid beschrijven en gevolgen van droogte;
- de verschillen en overeenkomsten onder woorden brengen tussen het leven op Aruba een eeuw geleden en nu.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen:

- de economische activiteiten beschrijven waarmee de Arubanen 100 jaar geleden in de kost voorzagen;
- de beroepsgroepen beschrijven, hun onderlinge getalsverhoudingen en de gelaagdheid van de bevolking;
- de conjunctuurschommelingen verklaren en de gevolgen voor welvaart en welzijn omschrijven;
- een antwoord geven op de vraag wat de kwaliteit was van het bestaan een eeuw geleden in vergelijking tot de kwaliteit van het bestaan op Aruba in de eigen tijd.

Lesprocedure § 3.1

Bestaansmiddelen en beroepen rond 1900

Voor het begin met paragraaf 3.3 kunt u met de leerlingen de drie hoofdvragen van dit hoofdstuk bespreken. Een mogelijkheid is om hen in het schrift een antwoord op deze vragen te laten formuleren. Hun antwoorden zullen natuurlijk onvolledig zijn. Op het eind van het hoofdstuk kunnen deze onvolledige antwoorden dan nog eens

bekeken worden naast de meer beargumenteerde antwoorden. Leerlingen kunnen dan zelf aangeven wat zij inhoudelijk in dit hoofdstuk geleerd hebben. Bij dit hoofdstuk kunnen de leerlingen vrij zelfstandig aan het werk gezet worden.

De taak van de docent is dan vooral begeleidend en sturend tijdens de periodes van zelfwerkzaamheden, tijdens de leergesprekken en bij het bespreken van de antwoorden. Om de leerlingen te laten ervaren dat geschiedenis geen exact vak is, verdient het aanbeveling om vragen waar meerdere antwoorden goed zijn klassikaal te bespreken.

In paragraaf 3.1 moet tijdens de les de leerling duidelijk worden dat het leven van rond 1900 totaal anders was. De meeste Arubanen hadden toen een hard bestaan. Van een middenklasse kon toen nog niet gesproken worden, want de Arubaanse samenleving was sociaal vrij plat.

Toch moet ook naar voren worden gebracht dat de mensen bereid waren elkaar te helpen in moeilijke omstandigheden.

De eerste vier vragen (vooral de vragen 1, 2, 3b en 4a) van deze paragraaf lenen zich goed voor groepswork. De gevonden antwoorden kunnen dan klassikaal in de vorm van een leergesprek besproken worden. Vraag 4a vraagt speciale aandacht, omdat de leerlingen moeten leren historische vragen te formuleren (zie antwoordmodel vraag 4a). Er zijn tal van vragen mogelijk. De bedoeling is om een leergesprek over de foto's op gang te brengen.

De vragen 6b en 6c kunnen op het bord getekend en vergeleken worden met de piramides van de leerlingen. Bij vraag 7c kunt u met de leerlingen naar een stratenplan van Rancho kijken. De namen van de straten zeggen dan genoeg. Zijn er misschien andere straatnamen op Aruba die herinneren aan oude beroepen?

Lesprocedure § 3.2

Bestaansmiddelen

De bronteksten in deze paragraaf vragen van de leerling vooral begrijpend lezen. De bijbehorende opdrachten kunnen het best individueel gemaakt worden. Als docent zou u wat kunnen vertellen uit die tijd. Gegevens voor zulke vertellingen kunnen uit de boeken van Hartog, Lampe en Wernet-Paskel gehaald worden. Ook zou het mogelijk moeten zijn de leerlingen interviews te laten houden met mensen van boven de zeventig.

Hun interviewgegevens kunnen dan in de klas besproken worden. In deze paragraaf kan de docent ook praten over vrouwen en mannenberoepen toen en nu. Is het verschil van vraag 10 nog steeds van toepassing?

Lesprocedure § 3.3

Handel, export en trekarbeid

In deze paragraaf verdient de grafiek van bron 4 bijzondere aandacht. Veel informatie van dit hoofdstuk staat in gecompliceerde vorm in de grafiek. Leerlingen moeten deze grafiek leren interpreteren. Niet alle leerlingen zullen direct de onderlinge relaties tussen de verschillende lijnen zien. Klassikaal kunt u als docent door middel van het stellen van vragen de leerlingen op weg helpen. Eventueel kunt u de klas in groepjes van drie of vier verdelen en ze vraag 11 en 12 samen laten maken. De volledigheid van de antwoorden geeft ongetwijfeld aan of de leerlingen de grafiek begrepen hebben.

Lesprocedure § 3.4

Welvaart en welzijn

Deze paragraaf draait om de tweede en derde hoofdvraag van dit hoofdstuk. Leerlingen moeten daarom eerst inzicht krijgen in de begrippen welvaart en welzijn. U zou ze vooraf de opdracht kunnen geven advertenties, foto's en folders mee te nemen die iets zeggen over welvaart en welzijn. Laat ze dan uitleggen waarom zij deze informatiebronnen hebben meegenomen en welke relatie die hebben met de twee begrippen. Legt u ze wel uit dat welvaart voor enkelen nog geen welvaart voor allen hoeft in te houden.

Ook moet hen duidelijk worden dat welvaart en welzijn relatieve begrippen zijn. Wat wij gewoon vinden, vonden mensen vroeger welvarend. Hopelijk brengen de leerlingen het beeld van "de goede oude tijd" naar

voren. Aruba was vroeger weliswaar minder welvarend maar de mensen waren toch tevreden met wat ze hadden, ze hielpen elkaar, leefden zuinig, gaven soms gulle feesten. Kortom voor sommigen (meeste oude mensen) een idyllische soberheid van leven, die gunstig afstak tegenover het huidige materialisme.

U kunt ook praten over het welzijn van tegenwoordig dat bedreigd wordt door o.a.:

- nonchalante ten opzichte van het milieu;
- ontevredenheid ondanks de welvaart;
- onveiligheid op straat;
- onveiligheid door drugs;
- politieke afgunst.

Bij het bespreken van de antwoorden vragen de opdrachten 14, 15, 16 en 17 de nodige aandacht, omdat die direct met de begrippen welvaart en welzijn zijn verbonden.

Lesprocedure § 3.5

Arubaanse grieven

Over de positie van pastoor De Pavert en zijn standplaatsgebondenheid kunt u natuurlijk met de leerlingen spreken. Hij kwam op voor de belangen van zijn parochianen en die van de katholieke kerk. Tegenover de belangen van de gewone man stonden die van de grondbezitters en mijneigenaren. Naar aanleiding van de klachten van De Pavert kunt u twee leerlingen de opdracht geven tot een simulatiespel. Een leerling verdedigt in een fel betoog of oproep de belangen van de gewone man en de andere de belangen van de bezitters.

Conclusie

Van de zeven standaardvragen kan vooral 2 benadrukt worden bij het herhalen van dit hoofdstuk.

4. Literatuur

Hartog, Dr. J.	Aruba. Zoals het was. Zoals het werd. Van de tijd der indianen tot op heden.
	Aruba
Wernet-Paskel, L.	Ons eilandje Aruba
Alofs, L.	Ken ta Arubiano?
Lampe, W.F.M.	Binnen de schaduw van de gouverneurs

1. Verantwoording stofkeuze

De hoofdstukken vier en zes gaan over politieke ontwikkelingen. Toch hebben we die niet achter elkaar geplaatst, omdat dit teveel eenzijdige inspanning van de leerlingen zou eisen.

Ook is het belangrijk dat zij inzien dat hoofdstuk 5 over de Lago en de gevolgen van de olieindustrie niet los staat van de politiek. Door de economische vooruitgang kon Aruba meer politieke eisen stellen. Hoofdstuk vier behandelt vooral staatsinrichting. Dit aspect van de geschiedenis scoort niet altijd hoog op de belangstellingsschaal van leerlingen. Door middel van een parabel hebben we de leerstof proberen te verpakken. In dit hoofdstuk wordt ook geprobeerd om de plaats van Aruba in het krachtenveld van kolonie, de Antillen en het Koninkrijk tot leven te brengen. Belangrijk is dat het Arubaanse kind de argumenten leert verwoorden van de vorige generatie, die separacion ten opzichte van Curaçao formuleerde en uiteindelijk politiek afdwong.

Dat gebeurt met name aan het eind in de interviewopdracht en de verwerkingsopdracht. Belangrijker en moeilijker is dat de Arubaanse leerling ook het standpunt van Curaçao leert verwoorden om te voorkomen dat vooroordelen tegenover Curaçao worden bestendigd of bevorderd. In dit hoofdstuk komen veel historische begrippen voor. Sommige, zoals minister, parlement, koninkrijk, kroon, kolonie en koloniale raad, zullen al bekend zijn bij de leerlingen. In de tekst worden zij uitgelegd en achterin de woordenlijst omschreven. Om deze begrippen te verhelderen bieden we ze drie keer aan, namelijk in paragraaf 4.1, in de parabel van 4.2 en in de bronnen van 4.3. Steeds komen de historische begrippen in een andere vorm aan bod.

2. Doelstellingen en lesprocedures

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen** en **vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

Politiek:

- de wordingsgeschiedenis van de Antilliaanse en Arubaanse politieke zelfstandigheid onderkennen;
- de verschillen in belangen, wensen en doelstellingen onderkennen tussen Nederland, Curaçao en Aruba;
- het ontstaan van verschillen in macht onderkennen en aangeven welke beleidsbeslissingen hebben geleid tot veranderingen in de politieke constellatie tussen de onderdelen van het koninkrijk.

Standplaatsgebondenheid en inleving:

- zich verplaatsen in de motieven niet alleen van de Arubaanse politici, maar ook in het Curaçaose en Nederlandse standpunt.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen na afloop:

- de verschillende stadia in de ontwikkeling naar zelfstandigheid van de Nederlandse Antillen en Aruba herkennen;
- de historische termen en begrippen die daarbij horen actief en passief gebruiken;
- de economische ontwikkelingen (Shell en Lago) in verband brengen met de politieke ontwikkelingen;
- de verschillen in inzichten en belangen noemen die Curaçao en Aruba scheidde en die later leidden tot de Status Aparte;
- het Curaçaose standpunt onder woorden brengen.

Lesprocedure § 4.1 en § 4.2

U kunt dit hoofdstuk op verschillende manieren beginnen. U kunt de parabel beginnen voor te lezen. De klas krijgt dan de opdracht na te gaan wat de achterliggende gedachte is. Hebben zij door dat het vooral gaat om de verhouding van de zes eilanden ten opzichte van het moederland met nadruk op de bijzondere positie van Aruba en Curaçao? Zien ze het verband tussen de parabel en de tekeningen?

Een andere mogelijkheid is om gewoon met de uitleg van paragraaf 4.1 te beginnen. U kunt de politieke verhoudingen schematisch weergeven. Maak een schematische tekening voor het jaar 1936 en voor het jaar 1954. Vraag aan de leerlingen of zij het verschil zien. Leg bij die twee schema's de begrippen uit die in deze paragraaf voorkomen. Vraag vervolgens of met de wensen van Aruba in het tweede schema rekening is gehouden. Als de leerlingen de schema's begrijpen, kunt u de parabel klassikaal met ze lezen en vragen of ze het verband tussen de schema's en de parabel zien.

Lesprocedure § 4.3

Na het lezen van de bronnen maken de leerlingen individueel of in groepjes opdracht 1a.

Dit zal geen probleem geven. Opdracht 1b is veel moeilijker en het kan best in groepjes gemaakt worden. Zij moeten namelijk de teksten A tot en met N een plaats geven in de parabel. Een advies aan de leerlingen kan zijn om eerst de gemakkelijke combinaties te zoeken en pas dan de pittige in te vullen. De docent gaat rond om uitleg te geven, te helpen en te controleren of het werk vordert.

Net als bij een kruiswoordpuzzelraadsel moet er (voorlopig) met potlood worden ingevuld, want een latere tekst kan beter passen. Het is niet de bedoeling dat naderhand klassikaal de juiste oplossing wordt besproken. Dat levert namelijk een dodelijk saaie staatsinrichtingsles op die we juist proberen te vermijden. De overige opdrachten van deze paragraaf zijn zelfstandig door de leerlingen te maken. Wil de docent(e) er toch zeker van zijn dat er voldoende parate kennis beklijft, dan kan hij/zij paragraaf 4.1 opgeven als leerstof. Onze opvatting is dat de "leerstof" beter blijft hangen in het geheugen van de leerling door er mee te spelen via de parabel, dan door deze op te geven als huiswerk.

Lesprocedure § 4.4

Het zou goed zijn als u de leerlingen het een en ander kon vertellen over de strijd van Aruba voor separacion onder leiding van Henny Eman voor 1954. De gegevens voor zo'n verhaal kunt u uit de werken van Johan Hartog en Luc Alofs halen. Ook het Witboek over de "Status Aparte" geeft veel informatie. In de bibliotheek liggen ook oude kranten over deze periode. Ook het archief beschikt over fotomateriaal. Natuurlijk hebt u als docent, als u hier opgegroeid bent, ook heel veel verhalen thuis gehoord. De interviewopdracht en de verwerking kunt u natuurlijk doen, maar die leveren alleen iets op als u de leerlingen instrueert hoe zij een interview moeten houden en hoe een toespraak met inleiding, kern en conclusie wordt opgebouwd. U kunt misschien met uw collega Nederlands of Papiamentu overleggen om het gezamenlijk te doen. De "Arubaanse verongelijkheid" van de toespraak kan uitmonden in een politiek debat, waarin groepjes leerlingen (lieft in het Papiamentu!) zich richten tot Curaçao en hun verontwaardiging uitspreken. Wel moet de leerlingen duidelijk worden dat vóór 1954 de Nederlandse overheid op Curaçao de beslissingen nam. Na 1954 kon het eiland Curaçao met Nederlandse steun de federatiegedachte handhaven.

Om het standpunt van Curaçao goed voor het daglicht te brengen, kunt u de leerlingen eerst argumenten van dit eiland voor een federatie op te laten schrijven.

Door opdracht 14 en 15 wel te doen verzamelen de leerlingen al heel wat kennis voor hoofdstuk 6. Tenslotte kunt u ook met de klas nagaan met welke van de zeven standaardvragen zij in dit hoofdstuk bezig zijn geweest. U kunt dan vraag 3 en 7 benadrukken.

3. Literatuur

Hartog, Dr. J.	Aruba. Zoals het was. Zoals het werd. Van de tijd der indianen tot op heden.
Alofs, L.	Ken ta Arubiano?
Kuyp, Van der Mr. J.H.	
Fingal, Mr. H. R.	Witboek over de "Status Aparte"
Reinders, Mr. Drs. A.	Politieke geschiedenis van de Nederlandse Antillen en Aruba 1950 - 1993
Paula, A. F.	Hoofdmomenten uit de staatkundige ontwikkelingen van de Nederlandse Antillen

1. Verantwoording stofkeuze

In hoofdstuk 3 heeft de leerling kennis gemaakt met het voornamelijk agrarisch-ambachtelijke Aruba van rond de eeuwwisseling en conclusie getrokken over de geringe welvaart en het lage niveau van welzijn. Deze kennis is de basis van waaruit de leerlingen kunnen werken bij hoofdstuk 5. De leerstof van dit hoofdstuk ligt nog vers in het geheugen van heel wat ouders en grootouders. De komst van de multinational Lago heeft sinds 1925 enorme invloed gehad op de kleinschalige Arubaanse samenleving. Voor de gesloten Arubaanse samenleving van toen gingen de veranderingen schoksgewijs. Het eiland kreeg o.a. een andere infrastructuur, het transport nam toe en het aantal buitenlanders steeg. De hoofdvraag van dit hoofdstuk is op deze veranderingen gericht en luidt: “Wat veranderde en wat bleef hetzelfde na de komst van de Lago?”.

Het structuurbegrip continuïteit en discontinuïteit sluit goed aan bij deze hoofdvraag, omdat bepaalde tradities van het oude Aruba toch nog bestaan ondanks de veranderingen als gevolg van de industrialisering en commercialisering. Andere structuurbegrippen komen ook in dit hoofdstuk naar voren, maar de nadruk krijgen de structuurbegrippen continuïteit en discontinuïteit en oorzaak en gevolg, want de komst van de Lago heeft heel wat gevolgen gehad.

De leerling krijgt bronnen aangeboden, bewerkt en ordent gegevens en probeert conclusies te trekken en samenhang te zien in al die veranderingen en gevolgen. Probeer bij de lessen met de leerlingen in de gaten te houden welke gevolgen wel bedoeld en gewild waren en welke onbedoeld en ongewild ontstaan zijn.

2. Doelstellingen en lesprocedures

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen en vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

- ontwikkelingen in de Arubaanse geschiedenis aanwijzen;
- gewilde en ongewilde, bedoelde en onbedoelde gevolgen van de komst van de Lago van elkaar onderscheiden;
- een historische situatie aan de hand van verschillende bronnen, zoals ooggetuigeverslagen en foto's reconstrueren;
- geboden samenhangen zien en begrijpen als mogelijke interpretatie;
- feit en mening over Seroe Colorado en San Nicolas kritisch vaststellen en zich inleven in de verhoudingen tussen de twee stadjes en de verhouding tussen de pas gearriveerde Lago en de onwennige Arubanen.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen na afloop:

- de gevolgen noemen van de komst van de Lago voor wat betreft:
 - de bevolkingsgrootte
 - de bevolkingssamenstelling
 - de sociale gelaagdheid
 - de houding van de mensen tegenover elkaar
 - het fysieke aanzien van Aruba en San Nicolas
 - de welvaart, het dagelijks leven en de cultuur

Lesprocedure § 5.1

Wij raden u aan om het begin van dit hoofdstuk klassikaal te behandelen. Door het boek van Rudolf Croes over deze periode te bestuderen (zie literatuur) kunt u de leerlingen goed bijstaan bij dit hoofdstuk. Misschien kunt u bij de eerste les iemand uitnodigen die jaren bij de Lago heeft gewerkt en hem of haar laten praten over de hoofdvraag. Vrouwen van toen kunnen ook aan de klas vertellen wat er allemaal in hun taak veranderd is door de komst van de Lago. De leerlingen krijgen dan een emotionele start voor de lessen en zijn dan goed gemotiveerd om met de rest van het hoofdstuk aan de slag te gaan. De vragen 1 en 2 kunt u ook klassikaal laten beantwoorden.

Lesprocedure § 5.2 t/m § 5.5

U kunt de leerlingen in twee, drie of viertallen aan het werk zetten bij het maken van de vragen en opdrachten. U kunt ze vooraf de vier paragrafen thuis laten bestuderen en in de klas parallel of complementair laten werken. In het eerste geval doet elk groepje hetzelfde en in het tweede geval worden verschillende groepjes aan verschillende opdrachten gezet. Twee groepen kunnen bijvoorbeeld opdracht 3 maken, twee de opdrachten 4 en 5 en twee de opdrachten 6 en 7.

Na de correctie van deze opdrachten, waarbij de groepen naar elkaar toe rapporteren, kunnen alle groepen met de vragen 8 t/m 11 aan de slag.

Eventueel kunt u de leerlingen de antwoorden zelf laten nakijken met behulp van het antwoordmodel. Toch is het aan te bevelen sommige vragen klassikaal te bespreken, bijvoorbeeld de vragen 8c, 9d en 10b. Bij vraag 9d en 9e kunt u een paar brieven laten voorlezen in de klas die te bespreken. De briefoefening is bedoeld om de inleving te vergroten.

Het is ook mogelijk om twee modelbrieven uit het antwoordmodel na de bespreking van hun eigen brieven aan de leerlingen voor te lezen.

Lesprocedure § 5.6

Deze paragraaf kan zelfstandig door de leerlingen worden gemaakt. Wel is het voor het inzicht van de leerlingen goed ook aan de hand van het kaartje enige aandacht te besteden aan de ruimtelijke, economische, sociale en culturele veranderingen in San Nicolas door de groei van de verschillende woonwijken en clubs voor verschillende etnische groeperingen.

Opdracht 14a kan als samenvatting voor dit hoofdstuk gezien worden.

Lesprocedure § 5.7

Deze paragraaf wil de standplaatsgebondenheid van de twee bronnen benadrukken. Klassikale bespreking van vraag 16 kan daarom verhelderend werken. U moet er in ieder geval op wijzen dat de kritiek van de Amigoe ook feitelijk onjuist is. De goede dingen als gevolg van de Lago worden niet genoemd. Daarom is vraag 16e een aardige opdracht, omdat de leerling tot een eigen interpretatie moet komen.

Conclusie

Opdracht 17 hoeft niet uitvoerig en zeker niet klassikaal besproken te worden. U kunt de groepen langs gaan en antwoorden met hen bespreken.

3. Literatuur

Croes, R. M. Welvaart zonder ontwikkeling
De invloed van de oliemaatschappijen op de Arubaanse economie 1928-1948

1. Verantwoording stofkeuze

Hoofdstuk 6 is een vervolg op de politieke geschiedenis van hoofdstuk 4. In dat hoofdstuk hebben de leerlingen de belangrijkste historische en staatsrechtelijke begrippen uitgelegd gekregen. In dit hoofdstuk gaat het meer om de strijd voor de Status Aparte en de rol van Betico Croes tijdens de recente Arubaanse politieke ontwikkelingen. We beginnen met Irausquin om aan te geven dat in de periode van economische bloei na 1954 de roep om onafhankelijkheid weggezaakt was. Dit kwam ook door het Statuut van 1954 waarin de eilandelijke zelfstandigheid van Aruba geregeld werd.

De gebeurtenissen van augustus 1977 krijgen uitvoerig aandacht, omdat door deze onregelmatigheden Aruba uiteindelijk de Status Aparte kon bereiken. Ook is het belangrijk dat de leerlingen meer over Betico Croes komen te weten. Tijdens de lessen over deze politicus gaat er niet om tegenstellingen op te roepen, maar rationeel naar de betekenis van deze hoofdfiguur te kijken. Hij heeft goede dingen voor Aruba gedaan en uiteindelijk de Status Aparte gerealiseerd. Achteraf heeft dit goed uitgepakt, maar dit komt mede door zijn opvolgers die in april 1995 de door Nederland opgelegde onafhankelijkheid uit het akkoord van 1983 ongedaan hebben kunnen maken. Voor de economische positie en veiligheid van Aruba lijkt dit op korte termijn het beste. Aruba had anders vanaf 1 januari 1996 op eigen benen moeten staan.

De argumenten van zijn toenmalige tegenstanders verdienen evenveel aandacht. Betico Croes had ondanks zijn vele verdiensten soms weinig respect voor zijn politieke tegenstanders. Wie kritiek had op zijn politieke opvattingen werd snel als een tegenstander van de Status Aparte gezien. Maar deze tegenstanders hadden ook hun argumenten om politiek een ander standpunt in te nemen.

Politiek gevoelige onderwerpen horen tijdens de geschiedenislessen aan de orde te worden gesteld. Hoe moeten leerlingen anders leren welke politieke partijen op het eiland welk programma voorstaan? Waar moeten anders leerlingen opgevoed worden tot democratische staatsburgers? Wat u als docent(e) moet vermijden is het formuleren van een eigen mening. Leerlingen hoeven ook niet direct hun eigen mening kenbaar te maken. Zij moeten eerst leren meningen van andere personen rationeel te analyseren. Zij leven nu eenmaal in een politieke steekspel, maar de leerlingen leren juist naar argumenten te zoeken en leren na te gaan of de geraadpleegde bronnen op waarheid gebaseerd zijn.

2. Structuurbegrippen en vaardigheden

In dit hoofdstuk komen alle structuurbegrippen aan de orde, maar het gaat hoofdzakelijk om het structuurbegrip politiek en het interpreteren van bronnen. Interpreteren is een erg moeilijke vaardigheid, want de leerlingen moeten na analyse van gegevens tot een eigen standpunt komen. Als de leerlingen ook nog inzien dat hun eigen standpunt standplaatsgebonden is en best kan verschillen met het standpunt van anderen dan hebben zij erg veel geleerd.

De docent(e) moet de leerlingen zover krijgen dat zij begrijpen waarom Eman, Irausquin en Croes een standbeeld hebben gekregen, maar blinde verering van deze personen niet stimuleren. Daarom is kritiek van politieke tegenstanders op Betico Croes ook in het hoofdstuk opgenomen.

3. Doelstellingen en lesprocedures

Centrale doelstellingen

In termen van **structuurbegrippen en vaardigheden** kunnen de leerlingen na afloop:

Politiek:

- de wordingsgeschiedenis van de Status Aparte onderkennen;
- mogelijkheden inzien om processen van beleidsvorming en politieke verandering te beïnvloeden.

Feit en objectiviteit:

- meningen, stereotypen en vooroordelen over politici kunnen onderscheiden van feiten.

Oorzaak en gevolg:

- oorzaken van politieke spanningen en hun gevolgen op korte en langere termijn onderkennen.

Interpretatie:

- de gebeurtenissen van 1977, schilderijen en teksten over Betico Croes en de Arubaanse politiek begrijpen, analyseren en interpreteren.

In termen van **schoolonderzoekstof** kunnen de leerlingen na afloop:

- de begrippen federatie, status aparte en onafhankelijkheid uitleggen en gebruiken;
- verschillen opnoemen tussen de politieke doelstellingen van Henny Eman, Juancho Irausquin en Betico Croes en uitleggen waarom die verschilden;
- doelstellingen en ontwikkelingen van de AVP, PPA en MEP uitleggen;
- het belang uitleggen van de gebeurtenissen in augustus 1977;
- argumenten vóór en tegen de politieke opvattingen en middelen van Betico Croes kunnen uitleggen;
- in eigen woorden kunnen beschrijven hoe Aruba de Status Aparte heeft bereikt.

Lesprocedure § 6.1

De drie opties voor Aruba moeten de leerlingen wel duidelijk worden. Politieke leiders hebben met deze oplossingen geworsteld. Door het economisch succes onder Juancho Irausquin werd de federatie tussen 1954 en 1969 gedoogd. Bovendien had de PPA als partij invloed in de centrale regering. Na de meionlusten van 1969 te Willemstad werd de oude Arubaanse wens tot separacion weer actueel omdat sommige Nederlandse politici de Antillen als geheel de onafhankelijkheid wilden opdringen. Betico Croes heeft toen als AVP-politicus de MEP opgericht om vooral de mensen buiten San Nicolas en Oranjestad te mobiliseren.

Na het succes van de MEP kon Betico Croes politieke eisen stellen, maar hij wist in het begin ook nog niet precies wat hij wou. Hij viel uiteindelijk terug op de ideeën van Henny Eman uit de dertiger jaren. U kunt de leerlingen wijzen op de drie standbeelden die in Oranjestad voor deze bekende politici staan. Bron 3 brengt ze ook samen.

DE KLASSIKALE BESPREKING VAN OPDRACHT 1 IS WEL AAN TE RADEN.

Lesprocedure § 6.2

U kunt deze paragraaf met de leerlingen doorlezen of aan de hand van de gebeurtenissen zelf wat vertellen. Misschien hebt u die spannende dagen zelf meegemaakt. Eventueel kunnen leerlingen de foto's bekijken en de teksten lezen en daarna kunnen enkele leerlingen in de klas vertellen wat ze ervan vinden.

U kunt als derde mogelijkheid de leerlingen deze paragraaf als huiswerk opgeven met de opdracht thuis te vragen of hun ouders deze periode hebben meegemaakt en wat die zich ervan kunnen herinneren. In de klas kunt u via een leergesprek nagaan wat van augustus 1977 moeten in ieder geval voelbaar worden. De opdrachten 4 en 6 kunnen gezamenlijk worden besproken.

Begrip voor en inleving in het Curaçaose standpunt en de opvattingen van de PPA moet de leerlingen duidelijk worden gemaakt. Zij moeten juist leren ervaren dat het gezond is dat mensen en groepen verschillende opvattingen kunnen hebben. Opdracht 4 en de inlevingsopdracht 6 vragen enige klassikale bespreking.

Lesprocedure § 6.3 en § 6.4

In de vorige aanbevelingen is al genoeg gezegd over de politicus Betico Croes. Misschien kan u als docent(e) een stuk over de Arubaanse strijd uit de videoserie 'Antilliaans verhaal' tonen. Wellicht heeft de Nationale Bibliotheek ook nog andere videobanden over Betico.

De bronnen-5 en 6 zijn tegengesteld, maar zijn beide subjectief. Dit is juist het eigene van historische bronnen. Weinig bronnen kunnen echt obbjectief genoemd worden.

Bron 7, de cartoon in paragraaf 6.4 vraagt speciale aandacht. Niet alle leerlingen zullen direct de betekenis van de cartoon zien. U kunt via een leergesprek de leerlingen vragen stellen over de cartoon: Hoe worden Nederland, de Antillen en Betico Croes voorgesteld en waarom zo? Duidelijk is dat Nederland als koloniale mogeheid wordt afgebeeld en de Antillen als een keurige dame. Nederland zegt tegen Betico Croes dat hij zich niet zo moet gedragen. Enerzijds neemt de tekenaar het voor Betico op, maar anderzijds beeldt hij Betico als een lastig hondje af. De tekenaar vindt dat Betico wel mag protesteren, afkeuring voor Croes zitten allebei opgesloten in de cartoon.

MISSCHIEN VERDIENT VRAAG 9 CENTRALE AANDACHT ALS EEN SOORT HERHALING VAN BEIDE PARAGRAFEN.

Lesprocedure § 6.5 en § 6.6

De leerlingen kunnen deze paragrafen zelfstandig bestuderen. U kunt de vragen 12 en 13 met ze doorlopen om na te gaan of zij de hoofdzaak van paragraaf 6.6 hebben begrepen. De vragen hoeven alleen maar klassikaal gecontroleerd te worden.

Lesprocedure § 6.7

In deze paragraaf gaat het om schilderijen met een bepaalde betekenis. Gaat u met de klas na of de leerlingen wel begrijpen wat de schilderijen voorstellen en waarom de schilders het gebeurde zo hebben afgebeeld. Halen de leerlingen er uit dat de schilders een eigen mening hebben en dus standplaatsgebonden zijn? U kunt de leerlingen natuurlijk eerst individueel of in groepjes vraag 14 laten maken en dan pas controleren wat zij van de schilderijen begrepen hebben.

Vraag 15, het opstel over Betico Croes, kunt u eventueel thuis laten maken, ophalen en nakijken. Deze vraag heeft veel zin als u de klas voor de opdracht een beetje instrueert hoe ze het opstel moeten opzetten. Vindt u de correctie te veel dan kunt u drie of vier leerlingen hun opstel laten voorlezen en suggesties geven ter verbetering.

Conclusie

Van de zeven standaardvragen gaat het in dit hoofdstuk vooral om de vragen 5 en 7. Vraag 7 kunt u als herhaling gebruiken.

4. Literatuur

Lopez, Th.	Sabor di Independencia
Mansur, J.	Diario
Paula, A.F.	Hoofdmomenten uit de staatkundige ontwikkelingen van de Nederlandse Antillen
Volkskrant	Artikel 15 Juni 1985
Vrij Nederland	De heilige strijd van een verheven volk

ANTWOORDMODEL BIJ HOOFDSTUK 1

Natuurlijk is het onmogelijk alle antwoorden uitvoerig in dit model te vermelden. De hoofdantwoorden worden wel steeds in eenvoudige bewoordingen genoemd.

§ 1.1. Geschreven bronnen

- 1a Waarschijnlijk in het huishouden van een welgestelde familie, omdat in de boedel tafelzilver en gouden voorwerpen voorkomen.
- 1b Een belangrijk beroep. Misschien is hij wel dokter, notaris, koopman of handelaar geweest.
- 1c Men at soep, dronk thee en koffie en gebruikte mosterd.
- 1d Gezien de zilveren sporen reed hij waarschijnlijk paard.
- 1e Ja, want de familie had een gouden garnituur van een kerkboek.
- 1f De heer Serz snoof tabak.
- 1g Nee. Dit is slechts het tafelzilver van één familie. Van andere families weten we nog niets. We hebben meer gegevens nodig.

- 2a De prijs varieerde van 120 tot 450 gulden.
- 2b De prijs van een slaaf hing af van leeftijd, kracht, gezondheid en bekwaamheid (soort ambacht).

- 3 De begrippen zeggen iets over de visserij en/of handel.

- 4a De naam en de sekse van het gedoopte kind, de naam van de ouders van het kind en de naam van de predikant. Ook de doopgetuigen staan vermeld.
- 4b Kasboeken vertellen ons iets over de welvaart van de gemeenteleden en hun gulheid bij collecties. Brievenboeken kunnen gaan over het willen dopen van een kind, klachten over de predikant en correspondentie met Curaçao en Nederland. Kerkeraadsnotulen kunnen gaan over discussies en beslissingen in de kerk, over de benoeming van een nieuwe predikant etcetera. Het belijdenisboek geeft aan wie op welke datum in welk jaar belijdenis deed (wie belijdenis doet, wordt lidmaat van de kerk). In het lidmatenboek staan de namen en de adressen van de leden van de kerk.
- 4c Nee. Eerst moet je de namen opzoeken van de leden van een bepaald jaar. Als die in het lidmatenboek staan, kun je een antwoord op de vraag geven.

§ 1.2 Ongeschreven bronnen

- 5a Armoede, cas di torta en een laag inkomen passen hier niet bij.
- 5b Het gaat om een deftig interieur en misschien een glazenkast van kristal. De bezitters van dit interieur hadden geld nodig om deze luxe aan te kunnen schaffen.

- 6a De daalders werden in twee of vier stukken gesneden. Een guillotine sneed het hoofd van het lichaam af. Yotin is afgeleid van guillotine.
- 6b Op munten staan vaak afbeeldingen van koningen, een jaartal, waarde van de munt en het land waar de munt vandaan komt.
- 6c In het “Museo Numismatico Arubano”.

- 7a** In de bibliotheek, in regeringskantoren, bij de rechtbank, notarissen en bedrijven.
7b Voor het opzoeken van oude gegevens, oude rechtszaken en eigendomsakten. Natuurlijk ook voor historisch onderzoek.
- 8a** Nee, want er worden ook geschreven bronnen bewaard.
8b Het Archeologisch museum, het Numismatisch museum, het huismuseum van Mario Odor en het Arubaans Historisch Museum.
- 9** Telearuba en Telenoticias bewaren hun oude programma's. Ook worden er geluidsen beeldbanden bewaard door de bibliotheek. Misschien bewaart Exxon films over de Lago en de familie Croes of de afdeling voorlichting van de regering banden over Betico.
- 10** Een secundaire bron, want hij heeft zijn verhaal geschreven met behulp van primaire bronnen.

11a

A. Hoe zag Oranjestad aan het begin van de 19e eeuw eruit?	B1. Hoeveel mensen woonden er in Oranjestad in 1816?	B2. Welke beroepen oefenden ze uit?	C. Hoe losten de Arubanen aan het begin van de 19e eeuw het droogte en voedsel probleem op?
Bron 6, 7, 8 & 9	Bron 8 & 10	Bron 6, 9 & 11	Bron 12, 13 & 14

- 11b** De rooms Katholieke kerk, de protestantse kerk, Fort Zoutman en het commandeurshuis.
11c Gouvernements ambtenaren (en handelaren).
11d Slaven, gekleurde en zwarte vrijen en indianen.
11e De straten waren krom, de huizen door elkaar, er waren twee kerken en een fort.
- 12** Oranjestad was een dorp met nog geen 200 huizen. Deze huizen waren meest wit met daken van rode pannen of maisstro. De huizen stonden door elkaar. De straten waren krom. Er stonden twee kerken, de Katholieke en protestantse. Oranjestad had een fort en een zoutpan. Het was bereikbaar door de haven van de paardenbaai.
- 13a** De bronnen 10 en 11.
13b 211 blanken, 564 indianen, 621 vrijen en 336 slaven.
13c Bij de blanken waarschijnlijk de beroepen van planters, ambtenaren, winkeliers en goudsmeden; De andere drie groepen waren in dienst van de blanken. Ze waren waarschijnlijk werkzaam als:
 Bij de indianen - vissers, zeelieden en ambachtslieden;
 Bij de vrijen - vissers, zeelieden, ambachtslieden en een enkele planter of winkelier;
 Bij de slaven - ambachtslieden en huisslaven.
- 14** Op het eiland woonden in 1816 1732 mensen. Zij hadden in de landbouw, visserij, nijverheid en bij de overheid.
- 15a** De bronnen 12, 13 en 14.
15b De planters.
15c De droogte of het gebrek aan regenwater.
- 16** Door het opslaan van maïsvoorraden in goede oogstjaren, de invoer van voedsel uit Venezuela (en het gebruik van de waterbron in Fontein).

ANTWOORDMODEL BIJ HOOFDSTUK 2

- 1a** In bron 2 staat dat de overheid uitgaven had voor de landslaven. Deze slaven moesten gevoed en gekleed worden.
- 1b** In bron 1 gaat het over belastingopbrengsten die de overheid kreeg op slaven. Eigenaren moesten belasting betalen bij verkoop van slaven en op hun bezittingen (slaven werden als bezit gezien). Bron 3 is een duidelijk bewijs voor het particulier bezit van slaven en bron 4 geeft aan wie particuliere slaven kochten en verkochten.
- 1c** Hendrik Croes, Jan Lourens Croes, Jean Oduber, Anthony Croes, Lodewijk Scholten, Jacobus Croes en Simon Croes worden in bron 4 genoemd. In bron 3 staan weer andere namen.
- 2a** Anders kunnen er achteraf moeilijkheden ontstaan over wie de eigenaar is. Bij het weglopen wist dan men ook van wie de weggelopen slaaf was. Voor de overheid was het belangrijk te weten hoeveel slaven iedere eigenaar had, want op deze slaven werden belastingen geheven.
- 2b** Slaaf Frederik heeft waarschijnlijk zijn naam van een Nederlandse eigenaar gekregen. Uit bron 3 en 4 blijkt overigens dat de meeste eigenaren van Nederlandse afkomst waren. Het was de gewoonte dat eigenaren slaven een naam gaven.
- 3a** Manumissie is het vrijlaten van individuele slaven vanwege langdurig verrichte goede diensten, ouderdom en familierelaties.
- 3b** Als zo'n slaaf zichzelf niet kon verzorgen, kon de overheid de vroegere eigenaar dwingen de exs slaaf te verzorgen.
- 4** Deze vraag kan positief beantwoord worden. Particuliere eigenaren en de overheid bezaten slaven. Het kopen en verkopen van slaven was een gewone zaak. De overheid had er ook voordeel aan via belastingen.
- 5** Meer blanken hebben zich op het eiland gevestigd (o.a. door de goudvondsten na 1824) en meer slaven zijn vrijgelaten door hun meesters.
- 6a** Toename van 336 naar 502.
- 6b** Deze toename is te verklaren door de komst van meer blanken, die (indiaanse) slaven in vooral als hulp in de huishouding nodig hadden. De Curaçaose blanken die zich op Aruba vestigden namen hun zwarte slaven mee. Een andere mogelijke verklaring is de toename van het aantal geboorten onder de slaven.
- 7a** Curaçao, Saba, Sint Eustatius, Bonaire, Sint Maarten, Aruba.
- 7b** Saba en St. Eustatius met 56%, Sint Maarten met 37%, Curaçao met 33%, Bonaire met 31% en Aruba met 17%.
- 7c** Zowel absoluut als percentagegewijs heeft Aruba de minste slaven.
- 7d** Op de andere eilanden waren meer plantages en/of zoutpannen.
- 7e** De antwoorden 2 en 3 kunnen niet (zie o.a. cijfers); De antwoord 1 zou kunnen, maar antwoord 4 is uitgebreider, dus het beste antwoord. Curaçao en Bonaire hadden gewoon meer slaven dan Aruba door de aanwezigheid van de zoutpannen en de grote plantages.
- 8** Vergeleken met de andere eilanden van de Antillen had Aruba weinig slaven, omdat het eiland niet zulke grote zoutpannen (zoals Bonaire en Sint Maarten) en geen echte plantages (zoals Curaçao) had.
- 9a** Blanke meesters van Curaçao namen hun zwarte slaven mee; door koop en roof van indianen van Venezuela.
- 9b** Huishoudelijk en ambachtelijk (timmerman, tuinman) werk.

10 Uit de groep van de zwarten van Curaçao en indianen van de Vaste Kust.

11a Smid, tonnenmaker, hoedenmaakster en herder.

11b Kinderen verzorgen, schoonmaken, strijken, boodschappen doen, menselijke uitwerpselen wegbrengen en schoenen poetsen.

11c Op Aruba ging het vooral om huisslaven (29% tegenover 2%! op Savonet) die van alles en nog wat in en om het huis moesten doen.

Op Savonet is het percentage veldslaven ongeveer tweemaal zo hoog als op Aruba.

12 Niet juist, omdat de gegevens van een plantage niet representatief hoeven te zijn (niet hoeven te gelden) voor alle plantages op Curaçao. De gegevens van alle slaven op Aruba kunnen wel met de gegevens van alle slaven op Curaçao in een bepaald jaar vergeleken worden.

13 Zij werkten in de huishouding en op het veld of hadden een bepaald ambacht. Een ambachtslaaf zal ook op Aruba vaak een veldslaaf zijn geweest.

14 Slechte behandeling/ongunstige leefomstandigheden van de Arubaanse slaven	Goede behandeling/gunstige leefomstandigheden van de slaven
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ten tijde van schaarste weinig te eten en geen nieuwe kleding en schoeisel (br.12). 2. Bij schaarste geen geld voor arts; meer doden (br.12). 3. Bij ziekte, ouderdom eerder kans op vrijlating met alle slechte gevolgen van dien (br.13). 4. De Arubaanse veldslaaf die een groot stuk goud gevonden had, kreeg er geen enkele beloning voor (br.14). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Slaven werkten minder hard dan in Suriname (br.12). 2. De huisslaven werden op Aruba als leden van het huisgezin beschouwd (br.16) 3. Ten tijde van het planten deed op Aruba iedereen mee, zowel de veldslaven als de arbeiders (br.15). 4. De slaven hebben zelf een stuk grond in gebruik (br.17). 5. De slaven kregen godsdienstonderwijs en gewoon onderwijs. Volwassen slaven kregen les op de zondagschool (br.18).

15 In tijden van schaarste hadden de slaven en vrijgelaten slaven het slecht, maar uit de bronnen blijkt dat de Arubaanse slaven door kleinschaligheid en het ontbreken van plantages meer contact met hun meesters hadden en onderdeel van de familie waren. Op Aruba blijken de omstandigheden voor de slaven vrij gunstig geweest te zijn.

16a Het is overbodig, omdat op Aruba het aantal veldslaven per eigenaar gering was. De eigenaar had direct door wat er in zijn omgeving gebeurde en zou een vreemde slaaf opmerken.

16b Reglement 8 was nodig om in slechte tijden ervoor te zorgen dat slaven toch redelijk verzorgd/behandeld werden door hun eigenaar. (Dat ze in slechte tijden een minimaal rantsoen aan eten kregen).

16c Voor Curaçao spreekt men van plantages en op Aruba van tuinen en open veld.

17a Verschillen die genoemd kunnen worden:

1. Curaçao: politie is meldpunt bij wegelopen slaaf.
Aruba: commandeur is meldpunt en zoekt de slaaf.
2. Curaçao: maandelijkse huiszoeking bij slaven naar wapens.
Aruba: niets.
3. Curaçao: eigenaar straft niet zelf. Politie geeft een pak slaag.
Aruba: eigenaar straft, eventueel geeft de commandeur de dader een pak slaag.
4. Curaçao: gevonden slaaf wordt per advertentie aangeboden en daarna eventueel geveild.
Aruba: gevonden slaaf moet aangemeld worden. Helpen onderduiken mag niet.

5. Curaçao: men mag andermans slaaf niet straffen, men mag zich wel tegen een slaaf te weer stellen.
 Aruba: niets.
6. Curaçao: rechter vonnist.
 Aruba: commandeur vonnist.
7. Curaçao: collectieve straffen zijn verboden.
 Aruba: niets.

17b Op Aruba was de verhouding meester slaaf blijkbaar anders. De meeste meesters hadden slechts een paar slaven. Strenge regelingen zoals op Curaçao over controle op wapenbezit, te hardhandig optreden en straffen door meesters waren niet nodig.

17c De wetgever regelt de werktijden, voedsel, kleding, straffen van de slaven om misbruik te voorkomen en de slaven te beschermen.

17d Uit 1824 zouden reglement 3 (touwslagen) en 5 (stok, touwslagen en bullepees) en uit 1841 reglement 3 (touwslagen) in onze ogen wreed genoemd kunnen worden.
 Misschien is reglement 11 uit beide jaren ook te verdedigen, want wie maakt uit wat een gewoon pak slaag is.

18 In 1824 en 1841 werd de slaaf beschermd tegen misbruik van de meester. De meester mocht niet te zwaar straffen, moest zich aan bepaalde werktijden, voedsel en kledingvoorschriften houden. Deze reglementen zijn bewust ingevoerd om de slaaf als mens te beschermen.

19	individueel verzet	collectief verzet	gewelddadig verzet	geweldloos verzet
	bron 20		bron 20	
	bron 21	bron 21		bron 21
	bron 22	bron 22		bron 22
	bron 23	bron 23		bron 23
	bron 24			bron 24
	bron 25	bron 25?		bron 25
	bron 26			bron 26

20a Dobbelen en het spelen van tambú, omdat deze handelingen waarschijnlijk niet bedoeld waren om de meester te treffen (vermaak). Oneerbiedigheid is verzet als de slaaf de meester wil pesten.

20b De manier van dansen op tambúmuziek vond Plats onzedelijk.

20c Nee, want de slaven zouden het stiekem blijven doen, desnoods ver van huis in de kunuku.

21a Opsluiting, (zware) dwangarbeid, touwslagen.

21b Alle genoemde straffen zijn voor die tijd terecht, want zij beging volgens de wetten van toen overtreding of geen enkele straf is terecht omdat die niet in houding staat tot de overtreding.

21c Deze straffen kunnen in verhouding tot de overtreding niet mild genoemd worden voor een zeventienjarige, maar in die tijd vond men het gewoon.

22 Vooral individueel geweldloos verzet (vluchten, diefstal) en bij grote uitzondering individueel gewelddadig verzet.

23 Continuïteit

- zelfde werk
- huisgenoten
- exslaven bleven werken
- vuil en zwaar werk
- afhankelijk van blanken
- medische verzorging
- armoedig bestaan

Verandering

- vrij
- nieuwe afspraken
- loonarbeider
- naar buitenland
- onderwijs

- 24 Bron 13 gaat over de periode voor de emancipatie. De plantage eigenaren gaven in slechte tijden hun slaven de vrijheid. Dit gebeurde meestal als de slaaf oud of gebrekkig was. Bron 27 gaat over de oude van dagen in de periode na de emancipatie. Ouden van dagen onder de vrijgemaakten werden onderhouden door hun vroegere meesters. De vrijgelatenen kregen kosteloos medische verzorging.
- 25 In feite veranderde er niet zoveel. Zij bleven voor de ex-meesters werken en behielden een armoedig bestaan. Na 1863 kregen zij een loon in plaats van voedsel en kleding en konden sommigen eventueel naar het buitenland.
- 26 Argumenten vóór mild:
- 1 Op Aruba kende men de slaven.
 - 2 Huiszoekingen zijn niet nodig.
 - 3 Groepsstraffen komen niet voor.
 - 4 Er werd gewerkt en gewoond in “tuinen” (dus geen plantage).

Argumenten vóór wreed:

- 1 De eigenaar mocht zelf straffen en dat kan wreedheid hebben betekend. Er was geen controle.
- 2 Er bestaan lijfstraffen. Het slaan met een touw is wreed. Het is een soort geselen.
- 3 Een zestigurige werkweek met zó weinig beloning, wat kleren en een maïsrantsoen, dat is niet bepaald mild.

De vooronderstelling, dat de aard van de Arubaanse slavernij mild was, wordt door bron 27 (Van den Bossche) bevestigd. De Arubaanse slaven waren volgens hem “huisgenoten”, zelfs wanneer zij in de kunuku werkten.

ANTWOORDMODEL BIJ HOOFDSTUK 3

- 1a** Landbouw (maïs, aloë), zout, visserij, nijverheid (strohoeden) en mijnbouw (goud, fosfaat).
- 1b** De mensen waren sterk afhankelijk van de natuur (waterputten, regen, bodemschatten) en er moest nog veel werk met de hand gedaan worden.
- 1c** De agrarisch-ambachtelijke samenleving, omdat de mensen vooral van de landbouw, visserij en handwerk (strohoeden) moesten leven.
- 2a** Landbouw (aloë) en visserij. Van de verbouwde aloë worden verschillende produkten gemaakt en lokale vissers verkopen nog steeds een deel van hun visvangst aan bijvoorbeeld restaurants.
- 2b** Mijnbouw.
- 3a** Het zal Rancho zijn vanwege de kalkoven die nu nog steeds in de bario staat.
- 3b** Dit antwoord hangt van de leerling af. Beide beroepen moesten onder de felle zon verricht worden.
- 4a** Afhankelijk van de gekozen foto zullen de vragen per leerling of groep verschillen. Mogelijke vragen bij de verschillende foto's:
- werd er toen veel goud gevonden op Aruba?
 - wat gebeurde er met het opgegraven fosfaat?
 - was het werk in de mijnen zwaar?
 - hoe zagen de mijnen er van binnen uit?
 - wat voor landwerkzaamheden moesten de Arubanen in de landbouw doen?
 - van wie waren toen de maïsvelden?
 - hoeveel verdienden de vrouwen per strohoed?
 - naar welke landen gingen de strohoeden?
- Hoe meer vragen de leerlingen stellen, des te functioneler worden de bronnen die hierna worden aangeboden.
- 4b** Om te laten zien welke bestaansmiddelen toen voorkwamen en wat voor werk de Arubanen toen moesten doen.
- 5a** Landbouw.
- 5b** Ze verlieten (waarschijnlijk tijdelijk) het eiland om werk te zoeken.
- 5c** Strohoedenvlechtster, naaister, wasvrouw, bediendes en kokkin.
- 5d** Hun echtgenoten verdienden niet genoeg in de land- of mijnbouw om het gezin te onderhouden.
- 5e** Voor de ambtenaren, winkeliers en eigenaren van de mijnen.
- 6a** Landbouwarbeiders, vissers, mijnarbeiders en strohoedenvlechtsters.
- 6b** Bovenin de pyramide komen winkeliers en hoge ambtenaren, in het midden klerken en misschien een ambachtelijk beroep als koetsier of naaister. Onderaan arbeiders, bedienden en hoedenvlechtsters.
- 6c** Ambtenaar, klerk, winkelier bovenin de pyramide; metselaar, schoenmaker, naaister in het midden en land en mijnarbeiders, sjouwers en wasvrouwen onderaan.
- Conclusie: er waren weinig beroepen aan de top en in het midden omdat de meeste mensen met hun handen moesten werken en weinig verdienden. De economische en sociale tegenstellingen tussen de meeste mensen was niet zo groot.
- 6d** Ja, want de landbouw (agrarisch) gaf toen 30% werk en daarnaast hadden heel wat mensen een ambachtelijk beroep als metselaar, schoenmaker, naaister en vlechtster.
- 6e** Het antwoord hangt van het gekozen beroep af. Een koetsier zal de paarden verzorgd hebben, de werkgever en/of familieleden in de koets rondgereden hebben en de reparatiewerkzaamheden van de koets hebben gedaan.

- 7a Het aantal gebouwde vaartuigen in deze jaren bedroeg 27.
 7b Omgerekend per jaar werden er nog geen twee vaartuigen gebouwd.
 7c In Rancho kom je straatnamen tegen als Goletstraat, Canoastraat en Pagaaistraat.
- 8a Het weer (klimaat), de hoeveelheid regen, de vruchtbaarheid van de bodem en eventueel een insectenplaag.
 8b Enige bemesting, aanleggen van een waterreservoir en planten beschermen tegen geiten, schapen en ezels.
 8c Landbouw was aan een bepaalde periode gebonden. De bodem en de doorgaans geringe regenval gaven weinig mogelijkheden voor een voortdurende landbouw.
 8d Mannen werkten in mijnen of aloëvelden of oefenden tijdelijk een ambachtelijk beroep als metselaar uit. Vrouwen raaptten watapanapeulen of vlechten strohoeden.
- 9 De goudvoorraden raakten op of de gewonnen hoeveelheid was te gering om nog winst te maken.
- 10 Met het vlechten van een hoed (hele dag werk) verdienden de vrouwen 10 cent, terwijl de mannen in de velden of mijnen 75 cent tot een gulden per dag verdienden. Vrouwen verdienden met een zak peulen van 20 kilo slechts 25 cent.
- 11a In 1895 hoog, 1905 laag, 1915 en 1920 ook tamelijk hoog.
 11b In 1895 was de oogst goed, maar het ging slecht met de aloë en de mijnbouw dus een hoge trekarbeid; in 1905 was de trekarbeid laag, omdat de opbrengsten van de oogst, aloë en goud gunstig waren; in 1915 trokken veel Arubaanse arbeiders weg, omdat het met de mijnen landbouw erg slecht ging; in 1920 levert de mijnbouw niets meer op. Op Cuba was goed geld te verdienen, dus gingen de Arubaanse mannen in de slechte jaren tot ongeveer 1925 hun geluk daar beproeven.
 11c Door de komst van de Lago is de relatie tussen de slechte oogsten en veel trekarbeiders doorbroken.
 11d 1915
 11e De produktie en de verkoop van fosfaat was niet winstgevend meer.
 11f De Eerste Wereldoorlog (1914-1918); door de duikbotenoorlog was de export van fosfaat haast onmogelijk.
 11g Wanneer het een keer goed ging op Aruba, zoals in 1905, dan bleef bijna iedereen thuis.
- 12a Door de vestiging van de Shell op dat eiland.
 12b Er trokken 4072 Arubanen naar Cuba. Er trokken slechts 302 naar Suriname.
 12c Men trok liever naar Cuba om verschillende redenen. Er deden zich verhalen de ronde dat je op Cuba snel rijk kon worden, je kon daar dus goed geld verdienen en het gevoel van avontuur.
- 13 De Arubanen werkten voornamelijk in de landbouw en daarnaast als parttimers in de mijnbouw, hoeden-vlechterij om het gezinsbudget sluitend te maken.
 Je kunt aan de hand van de bronnen concluderen dat Aruba niet welvarend was.
- 14a De invulling van het onderstaande schema kan bij sommige onderdelen per leerling verschillen, omdat het er van afhangt wat je met elkaar vergelijkt. Arubanen in die tijd hadden bijvoorbeeld ook gebruiksvoorwerpen als messen en lepels maar niet zo luxe.

Omschrijving	Bronnen 1 en 6	Nu	Overeenkomsten	Verschillen
1. Kleding	eenvoudig hoofddoeken sjaaltjes	modieus	nee/weinig	Ja
2. Schoeisel	pargati	keuze zat	nee/weinig	ja
3. Behuizing	hout/torta	beton	nee	ja

Vervolg schema vraag 14a, blz. 36

Vervolg schema vraag 14a, blz. 35

Omschrijving	Bronnen 1 en 6	Nu	Overeenkomsten	Verschillen
4. Gezichts-uitdrukking	serieus	vrolijk	ja/nee	ja/nee
5. Sieraden	weinig	te kust en te keur	nee	ja
6. Mensen	ja	ja	ja	ja
7. Brillen	geen	te kust en te keur	nee	ja
8. Speelgoed	geen	keuze zat	nee	ja
9. Vervoersmiddelen	ezel locomotief	auto	nee	ja
10. Gebruiksvoorwerpen	schep bij de aloëstokerij	keuze zat	ja	ja

- 14b** De meeste foto's geven ons een beeld van een geringe of afwezige welvaart. Het is een en al soberheid en eenvoud. De kinderen hebben geen schoenen aan, de volwassenen soms ook niet. Er zijn geen dikke mensen te zien. De huizen in de kunuku hebben strooien daken en muren van hout of torto. De kleding is nogal eenvormig en weinig modieus. Er zijn geen zaken te zien die het leven versieren. Geen vervoersmiddelen behalve een ezel. Geen speelgoed. Geen opsmuk. Een zekere welvaart blijkt slechts onder andere uit de stenen huizen en pannendaken in de vroegere Nassaustraat.
- 14c** Of de mensen zich happy, tevreden en veilig voelden, is niet uit de foto's af te leiden. De gefotografeerde Arubanen kijken statisch en zonder een glimlach naar de fotograaf.
- 14d** Fotograferen was zeldzaam en duur, dus een ernstige zaak. De fotograaf stond onder een doek en maakte één foto op een glazen plaat. Je mocht je niet bewegen, want dan was het beeld meteen onduidelijk. Dat niemand lacht mag dus nog niet betekenen dat er naderhand niet gelachen is.
- 15a** In bron 8 wordt de geringe regenval als oorzaak genoemd. In bron 9 de slechte gewoonte in de goede jaren niet te sparen. In bron 14 de geringe verdiensten van de visvangst en in bron 15 het uitgeven van geld aan sterke drank.
- 15b** Men hielp elkaar in moeilijke tijden door het geringe voedsel samen te delen en elkaar geld te lenen.
- 15c** Drankmisbruik.
- 15d** Men liep in andere landen ziekten op die hier verspreid werden.

16

Kolom	1	2	3	4	5
Onderwerp	Situatie rond 1900	Bronnummer	Was er welvaart rond 1900?	Was er welzijn rond 1900?	Situatie nu. Welvaart en/of welzijn?
Medische verzorging	geen dokter op het eiland in 1882, wel in 1902	bron 7 bron 16	nee nee	nee nee	welzijn
Ziekten/sterfgevallen	vooral in de slechte oogstjaren	bron 8	nee	nee	welzijn
Voedsel	tekorten	bron 9	nee	nee	welvaart
Werkgelegenheid	in de landbouw, in de mijnen, in de visserij	bron 10	nee	nee	welvaart

Vervolg schema vraag 16, blz. 37

Vervolg schema vraag 16, blz. 36

Onderwerp	Situatie rond 1900	Bronnummer	Was er welvaart rond 1900?	Was er welzijn rond 1900?	Situatie nu. Welvaart en/of welzijn?
Infrastructuur - wegen - watervoorziening - energie - onderwijs	slecht gering bij regenval ontbrak, verlichting m.b.v. olielampjes en kaarsjes weinig kinderen gaan naar school	bron 12 bron 11	nee	nee	ja

- 17a** Nee, want de mensen waren niet altijd verzekerd van de primaire levensbehoeften. Er kwam armoede, honger en een hoog sterftecijfer voor. Men moest naar het buitenland voor werk.
- 17b** Nee, bij gebrek aan voedsel stierven vooral veel kinderen aan ziekten. Er was slechts één arts op het eiland, die zonder enige verdoving moest amputeren. De meerderheid van de kinderen ging niet naar school. Er was drankmisbruik.
- 17c** De welvaart van nu is zo veel groter. De meeste mensen hebben werk en zijn redelijk gekleed en gehuisvest. Honger komt niet voor. Veel mensen kennen luxe.
- 17d** Het welzijn lijkt veel groter. Er is onderwijs voor een ieder en de medische verzorging is goed. Wel is misschien de lotsverbondenheid en burenhulp minder en is het milieu minder gezond.
- 17e** Landen welvarender dan Aruba:
- Japan (grote productie, geringe consumptie, spaarvermogen)
 - Nederland (aardgas, sociale voorzieningen)
 - Koeweit (\$ 50.000 per hoofd van de bevolking)
- 17f** Landen met minder welzijn dan Aruba:
- Verenigde Staten (veel criminaliteit, armen niet verzekerd, veel discriminatie)
 - Colombia (geweld, drugs wereld, armen, slechte gezondheid en slecht onderwijs)
 - Vele landen in Afrika, Azië en Oost-Europa door hoge sterfte en oorlogen.
- 18** Dat hangt ervan af hoe je het bekijkt. Materieel hadden de mensen het ronduit slecht, maar misschien waren ze toch tevreden met de situatie zoals het was. Naar onze maatstaven kenden ze echter in die tijd zeker geen welzijn.
- 19a** De gewone mensen of kleine man.
- 19b** Zij waren katholiek en hij had direct met hun zorgen te maken.
- 19c** Meerdere antwoorden mogelijk.
Er worden te veel ruwe produkten uitgevoerd. De landbouwtechniek is niet goed. De grootgrondbezitters kopen de gronden op en blijft er minder weide en landbouwgrond voor de kleine man over. De mijn en landarbeiders worden uitgebuit.
- 19d** De grootgrondbezitters, de mijneigenaren, de rijke stadsbewoners en de mijningenieurs. Zij werden uitbuiters genoemd.
- 19e** De groepen van vraag 17d aan de top en de arbeiders onderaan.
- 19f** Het gaat om dezelfde groepen die zowel bovenaan als onderaan staan.
- 20** Tekst hangt van de leerlingen af. Mogelijkheden:
- meer werk voor de arbeiders
 - wij eisen hogere lonen
 - weg met alle uitbuiters
 - Mas bienestar pa nos hendenan

ANTWOORDMODEL HOOFDSTUK 4

1a A 4 B 14 C 5 D 9 E 2
F 12 G 1 H 6 I 3 J 13
K 11 L 7 M 8 N 10

1b A bron 4 B bron 3
C bron 6 D bron 7
E bron 5 F bron 11
G bron 8 H bron 9
I bron 1 J bron 10
K bron 11 L bron 12
M bron 2 of 14

2 Het is een primaire bron, het is een direct citaat van een radiotoespraak. Het zijn de letterlijke woorden van H.M. Koningin Wilhelmina.

3a Bronnen 6 en 14 en eventueel maar minder goed bron 2.

3b Meer dan 400.000 gulden (bron 6).

3c Voor de bouw van een militair hospitaal en voor de aanleg van wegen.

3d Curaçao had een grotere bevolking en vond een ziekenhuis voor militairen op dat eiland een noodzaak. Antwoorden die ook goed zijn: Curaçao had geen belangstelling voor de Arubaanse problemen of vond dat de kleinere eilanden maar langer moesten wachten op voorzieningen.

3e Uit de woorden 'onrechtvaardig' en 'profiteert'.

4a Koloniale Raad: adviesorgaan, bestaande uit door de Kroon benoemde leden.

4b De Koloniale Raad gaf vóór 1936 advies aan de Gouverneur over bestuursaangelegenheden.

4c Nee, het woord zegt het al, het was een adviesorgaan. Er werd advies gegeven, de gouverneur kon het advies opvolgen of naast zich neerleggen.

5 Bron 3 vermeldt contant fls. 25.000,-.

Bron 14 schat de Arubaanse bijdrage aan de op landskas 35%.

6a De bronnen 6 en 9.

6b Volgens bron 6 was Aruba een ware goudmijn door de enorme opbrengsten van de fosfaatwinning. Bron 9 vermeldt de (olie)industrie op Aruba die ook veel geld in het laadje bracht.

7a 1941

7b Ronde Tafel Conferentie

7c Nederland en de zes eilanden van de Nederlandse Antillen.

7d • Dat de verschillende gebiedsdelen meer zelfstandigheid zouden krijgen. Autonomie!

• Zelfbeschikking

• Zelfbestuur in binnenlandse aangelegenheden

7e Het Statuut

8 Bron 2. Aanvraag asfaltering van een weg en een nieuwe brug.

Bron 4. Wilde iemand een baan dan ging dat via Curaçao.

Bron 5. Had de overheidssdienst van Aruba een typemachine nodig dan moest dat via Curaçao.

- 9** De zes eilanden kregen autonomie in eigen aangelegenheden. Slechts bepaalde dingen zoals buitenlandse aangelegenheden, het Nederlanderschap (Nederlands paspoort) en defensie werden gezamenlijk geregeld.
- 10** De bronnen 2, 4, 5, 6, 8, 13 en 14.
- 11** Curaçao kon met de eigen 12 stemmen de wensen van de vijf andere eilanden blokkeren (12-12) of met steun van de kleinere een meerderheid in de Staten verwerven.
- 12a** De ongelijke stemverhouding in de Staten 12-8.
- 12b** Het wegvloeien van Arubaanse geld naar de andere eilanden.
De geringe controle op het wegvloeien van geld.
De bevoorrechting van Curaçao wanneer er bedrijven naar de Antillen kwamen.
- 13a** Staten, want de andere drie begrippen zeggen iets over ondergeschiktheid en weinig zeggenschap. In de Staten na 1954 konden de eilanden over veel zaken zelf beslissen.
- 13b** Gouverneur, want bij de andere drie gaat het om baas in eigen huis en de gouverneur is de vertegenwoordiger van het moederland.
- 13c** Gezaghebber, want de andere drie zijn raden waar vertegenwoordigers van de bevolking in zitten.
- 13d** Henny Eman, want bij de andere drie begrippen gaat het om de voorbereiding en het resultaat van het Statuut.
- 14** Hangt van de antwoorden die de leerlingen tijdens de interviews verzamelen af.
- 15** Hangt van de uitvoering af.

ANTWOORDMODEL BIJ HOOFDSTUK 5

- 1a** Het ging heel slecht met de fosfaat en goudwinning en ook met de aloë.
De Arubaanse mannen moesten noodgedwongen op Cuba en Curaçao gaan werken.
- 1b** Meer werkgelegenheid, terugkeer van de Arubanen die in het buitenland werken en economische vooruitgang.
- 1c** De leerlingen kunnen denken aan:
- hogere inkomens en grotere koopkracht.
 - de afhankelijkheid van de regen zal afnemen.
 - de gezondheid van de bevolking zal beter worden.
 - meer contacten met het buitenland.
 - modernisering.
- 1d** De leerlingen kunnen denken aan:
- gevolgen voor het milieu.
 - eenvoud en soberheid van het agrarische Aruba verdwijnen.
 - materialisme en hebzucht komen op het eiland.
 - de landbouw verdwijnt.
 - verlies van bepaalde cultuurgewoonten.
- 2a** Geografische reden: Het meer van Maracaibo was te ondiep om olietankers toegang te verlenen.
Politieke reden: Venezuela was politiek onrustig en onveilig. Dictator Gomez wenste geen machtscentrum van arbeiders in Maracaibo.
- 2b** Het contract was voordelig voor Aruba. Er zouden werkplaatsen geschapen kunnen worden.
- 3a** De bevolking is met meer dan 1000 inwoners achteruitgegaan.
- 3b** Veel mannen gingen elders (Cuba en Curaçao) op zoek naar werk. Als gevolg daarvan vonden minder huwelijken plaats en werden minder kinderen geboren. Een deel van de mannen kwam niet terug.
- 3c** Op Aruba neemt de bevolking in de twintig jaar met 300 tot 400 procent toe, dus bijna vier keer zoveel en op Curaçao met iets meer dan 100 procent, dus een verdubbeling.
- 3d** De komst van arbeiders uit andere eilanden en landen.
- 3e** De bevolking van Bonaire gaat achteruit.
- 3f** Ze trekken naar Aruba en Curaçao voor werk.
- 4a** Van de Bovenwindse eilanden en Bonaire kwamen 27.312 mensen naar Aruba. Van Curaçao kwamen waarschijnlijk niet zo veel mensen, omdat daar ook veel werk te doen was in de Shellraffinaderij.
- 4b** Beide landen waren een kolonie van Nederland.
- 4c** Waarschijnlijk van de Engelse Caribische eilanden zo als St. Kitts, Nevis, Grenada, Trinidad, Jamaica en Barbados.
- 4d**
Engelse onderdanen	9442
Venezolanen en Colombianen	3083
Amerikanen en Canadezen	2197
Franse onderdanen	794
Dominicanen en Haïtianen	594
Chinezen	271

4e Achternamen:

Engels	Nicholsen en Matthew
Venezolaans/Colombiaans	Lopez, Ruiz en Perez
Amerikaans/Canadees	Smith en Andrews
Frans	Bardouille en Cellaire
Dominicaans/Haïtiaans	Sanchez en Toussaint
Chinees	Ling en Chan

- 5** De Arubaanse bevolking is na 1920 sterk toegenomen.
Het aantal nationaliteiten is na 1920 sterk toegenomen.
De samenstelling van de bevolking is daarom sterk veranderd.
- 6** Aan de bovenkant van de piramide moeten de handelaren en gouvernementsambtenaren komen te staan. Ze waren rijk en woonden in de stad. Onderaan de piramide komt het overgrote deel van de bevolking te staan. De landbouwers, vissers, strohoedenvlechters e.a. Ze woonden in de districten buiten de stad en hadden het niet breed.

Bron	Nationaliteit	Soort werk	Loon
5/11	Amerikanen en Canadezen Amerikaanse pletters	management arbeiders/ tankbouwers	goed salaris redelijke lonen
4/12	Arubanen	arbeiders	lage lonen
7	Big Islanders	middenpositie voorman/ manager	verdienden redelijk
7	Small Islanders	arbeiders	lage lonen
8	Portugezen	arbeiders/ tuinman/ refresqueria/ bakker	lage lonen/ hogere lonen
9	Chinezen	zeelieden/ koks	lage lonen
10	Venezolanen en Colombianen	arbeiders	lage lonen

- 8** De top van de piramide verandert drastisch door de komst van Amerikanen en Canadezen. Alleen de rijke Arubanen blijven aan de top. In de middengroep komen Big Islanders, Surinamers en enkele Arubanen. De meeste Arubanen zitten onderaan in de piramide. Voor de rijke en arme Arubanen is er in de eerste periode na de komst van de Lago dus weinig veranderd op de sociale ladder. Wel hadden ze sindsdien een vast inkomen.
- 9a** Ze hielden zich tijdens de regentijd en feesten niet aan de afgesproken werktijden.
Het Lagomanagement vond ze geen goede arbeiders.
Zij volgden over het algemeen niet de Vocational School en konden dus geen promotie maken.
- 9b** Ze waren meer technisch geschoold en spraken Engels.
- 9c** Ze hielden aan de regels van het bedrijf.
De aangeboden scholing van het bedrijf volgen.
Ze rustig en gehoorzaam gedragen en geen lid van een vakbond worden.

9d Opdracht: brief

Aan de Directie van de Lago Raffinaderij.

Geachte heren.

Er moet mij iets van het hart. U heeft hier op de oostkust van mijn eiland een olieraffinaderij gebouwd. Dat is goed. Aruba was arm en er was geen werk voor de mannen. Nu is er werk en geld. Maar waarom houdt U zo weinig rekening met ons, de Arubanen? Altijd hebben wij de kunuku bebouwd en probeert om de strijd tegen de droogte en de honger te winnen. Onze werktuigen waren de chapi en de buriku. Nu vraagt u van ons om in korte tijd fabrieksarbeider te worden en te leren omgaan met vrachtwagens en ingewikkelde instrumenten. Wij hebben weinig scholing en spreken geen Engels. Waarom hebt U niet wat meer geduld met ons? Waarom ontslaat U Arubaanse arbeiders wanneer zij een keer te laat komen of wegblijven vanwege familieomstandigheden?

U weigert papiamento met ons te spreken en U geeft veel werk aan buitenlandse engelsspreekende arbeiders, zodat wij buiten de vooruitgang komen te staan.

Hoe zou U het vinden wanneer wij, de Arubanen, in Amerika een fabriek zouden neerzetten en dan apart van U gingen wonen en niet met U wensten om te gaan of U in dienst nemen?

U zou zich toch gediscrimineerd voelen? Tenslotte zijn wij de bewoners van dit eiland en U bent de gast.

Hoogachtend, een boze Arubaan.

9e Opdracht: brief

Geachte Meneer X,

In antwoord op uw schrijven wil ik U meedelen, dat wij U niet willen discrimineren. Wij zijn van het begin af aan van plan geweest om samen met de Arubanen te bouwen aan een nieuwe toekomst en een betere welvaart. Maar een groot modern bedrijf stelt nu eenmaal eisen. Er moet voortdurend en hard gewerkt worden en wij hebben gemerkt dat veel Arubanen daar nog niet aan gewend zijn. In dat geval nemen wij ander personeel aan. De Arubanen mogen wat ons betreft het leven leiden dat zij willen. Het is een rustig landleven. De fabriek is helaas niet rustig maar stelt hoge eisen aan de bekwaamheid van de werknemers en hun discipline. Ik wil U er op wijzen dat de Lago een technische school heeft geopend op Aruba om de bevolking te leren werken in de raffinaderij en de taal van het productieproces te spreken. Laten de Arubanen die school volgen. Zij zullen dan betere banen bij de Lago krijgen en kunnen bouwen aan de welvaart van Aruba.

Over de invoering van het Engels kunnen wij U een kort antwoord geven. Het Engels is een internationale taal en de Lago is een Amerikaans bedrijf.

Hoogachtend, de Directie van de Lago.

- 10a** In bron 5 staat dat een neger bij de poort van Colony zeker werd aangehouden. Blanken hadden blijkbaar meer rechten. Bron 7 geeft aan dat Lago vakbondsleden wantrouwde en die dus het eerst ontsloeg bij inkrimping. In bron 14 staat dat het Lagomanagement het papiamento maar zeer laag waardeerde.
- 10b** De Arubanen werden als arbeiders bij de Lago aangenomen is een feit, evenals dat sommigen bij regen en feestdagen weleens thuisbleven. Meningen zijn in deze bron dat de Lago hen “onberekenbaar” en passief vond en voor alcoholisten uitmaakte.
- 10c** Meningen hoeven niet (helemaal) waar te zijn en kunnen soms zeer discriminerend voor een betreffende groep zijn. Meningen moeten altijd gecontroleerd worden.
- 11** Zij moeten zich aanpassen aan die andere groepen wat betreft cultuur, taal en werkdiscipline. Bovendien kwamen zij vaak onder die buitenlanders te staan bij het werk.

- 12a** De mensen in het middenkader kregen huurhuizen van de Lago. De arbeiders konden in de village gaan wonen.
- 12b** Village: lagere salarissen, meer onder de rook van de Lago, slechte infrastructuur en meer armoede.

13	beroepen	bedrijven	diensten	voorwerpen
	1. Lagoemployee 2. Essodealer	1. kruidenierswinkel 2. elektriciteitsbedrijf	1. de overheid legt wegen aan en bouwt scholen	1. loonzakje 2. grocery truck 3. phonograaf

14a		Vóór de Lago	Na de Lago
	dag/weekloon	75 cent per dag. Maar lang niet altijd werk.	88 cent per dag, maar iedere dag werk. Geschoold werk zelfs f8, per dag
	koopkracht	Gedwongen nering in de winkeltjes van Oranjestad. Kaarsen sparen.	Er komt een Amerikaanse supermarkt. Alles is te koop en er kan gekocht worden.
	werktijden	Ongeregelde werktijden. De kunukero en de mijnwerker werkten wanneer het nodig was en wanneer het kon.	48 uur per week in volcontinudienst. Maar dat was minder zwaar dan aloësap roeren.
	voedselvoorziening	Er was vaak honger of te weinig te eten.	Regelmaat van de welvoorzene supermarkt.
	levensritme	De rust van de kunuku met de siësta en de zelfgekozen dagindeling.	De sirene van de Lago bepaalt het levensritme
	medische verzorging	In 1906 was er nog maar één dokter op 8000 inwoners.	Een hypermodern ziekenhuis.
	cultureel leven	De dande, de walsjes, de mazurka's, tumba's en danza's, klederdracht en folklore.	Film, theater, jazz. De Amerikaanse cultuur komt binnen. (en ook de cultuur van Trinidad en Jamaica.)
	sport en spel	?	baseball, basketball en een stadion met kunstlicht.
	verkeer en vervoer	Ezeltjes en hier en daar een auto. Slechte wegen.	Wie f8,- per dag verdiende kon een Ford kopen. Veel trucks en vrachtwagens. Begin van asfaltwegen.
	gebruiksvoorwerpen	Lampi di horkan, piedra di mula, steelchi.	Zelfs de armsten hadden een radio. Koelkasten met ijsblokken.

14b cornflakes	honkbalknuppels
langspeelplaten	confectiekleding
vlees/vis in blik	gymschoenen
aardappelen	radio's
fruit uit Florida	affiches van filmsterren
T-fords	zaklantaarns
Amerikaanse sigaretten	ijskasten

- 15** Door andere interviews te houden; hoe meer mensen hetzelfde zeggen hoe groter de kans dat het waar is. Door kranten uit die tijd te raadplegen en overheidsarchieven zoals het journaal van de gezaghebber. In kranten van vroeger kom je bijvoorbeeld prijzen van artikelen tegen.

- 16a** De Colony was een feit en de Lago heeft 61 jaar bestaan.
- 16b** De Lago discrimineerde niet-blanken.
De mensen in de Colony hadden allerlei voorrechten.
De Amerikanen hadden geen belangstelling voor de Arubaanse cultuur.
- 16c** Niet-blanken werden anders behandeld en hadden slechtere woonomstandigheden, terwijl blanken (Amerikanen) voorrechten hadden en van alles voorzien waren in de Colony.
- 16d** "De Lago Colony was een voorbeeld van apartheid op zijn ergst".
"Men beschouwde de Arubanen als minderwaardige mensen, die blij moesten zijn dat de raffinaderij er was".
- 16e** Het beste antwoord is geen van beiden, omdat bron 24 de betekenis van de Lago en vooral de Colony te mooi voorstelt en bron 25 noemt alleen de negatieve dingen, terwijl de Lago voor Aruba en de Arubanen ook een positieve betekenis heeft gehad.
De leerlingen kunnen natuurlijk bron 24 of 25 met hun eigen argumenten ondersteunen.
- 17a** Hangt van antwoord van groepje af, maar op basis van de gegevens uit dit hoofdstuk moeten de economische, demografische en sociale veranderingen als belangrijkste worden genoemd.
- 17b** Meerdere mogelijkheden, zoals bron 4 (veranderingen in werkdiscipline), bron 10 over invloed Latino's, maar vooral de bronnen 22 en 23.
- 17c** De Antilliaanse/Arubaanse muziek; bepaalde bouwstijlen; bepaalde gewoonten o.a. om elkaar te helpen bij het bouwen van een huis; bepaalde voeding als panbati, bepaald (bij) geloof, het papiamento etc.

ANTWOORDMODEL HOOFSTUK 6

1	Omschrijving	Voordeel	Nadeel	
	Federatie	Samenwerking van gelijkwaardige (ei)landen die eigen bevoegdheden hebben, maar een deel van de bevoegdheden hebben afgestaan aan een federaal bestuur.	Elkaar helpen bij verschillende zaken; samenwerken waar het noodzakelijk is.	De grotere eilanden hebben meestal het meest te vertellen.
	Onafhankelijkheid	Onafhankelijkheid van andere landen en dus eigen baas en zelfstandig beslissen.	Je kunt los van andere landen beslissingen nemen.	Als klein land kun je economisch en politiek niet op eigen benen staan.
	Status Aparte	Aparte band met Nederland behouden als zelfstandig land in het Koninkrijk, maar wel los van Curaçao.	Deel van het Koninkrijk blijven, maar zelfstandig kunnen beslissen. Geen last meer van de Curaçaose politiek.	Als apart land in het Koninkrijk moet je zelf meer voorzieningen betalen. Nederland krijgt als grootste land misschien wel meer invloed.

- 2a** Aruba kon voortaan zelfstandig over de eigen toekomst beslissen.
Als apart land kreeg Aruba een eigen munt, eigen ministers en een eigen gouverneur.
- 2b** Aruba zou dan als onafhankelijk land voor de eigen defensie en buitenlandse politiek moeten zorgen. Dit zou tegenover grotere landen en machtige internationale drugsorganisaties risico's kunnen inhouden (veiligheid).
In het Koninkrijk kan Aruba waarschijnlijk meer profiteren van de economische samenwerking met Nederland en van het Nederlandse lidmaatschap van de Europese Gemeenschap.
- 3a** J.H.A. (Henny) Eman, J.E. (Juancho) Irausquin en G.F. (Betico) Croes.
- 3b** Ze hebben alle drie gevochten voor de vooruitgang en meer zelfstandigheid van Aruba ten opzichte van Curaçao.

4	Oorzaken van boosheid	Blijken van saamhorigheid
	<ol style="list-style-type: none"> 1. De MEP heeft meer zetels dan de PPA, maar mag niet deelnemen aan de nieuwe regering. 2. Arrestatie van twee vakbondsleden. 3. Beledigende opmerkingen door radio Curaçao. 4. Oproerpolitie maakt gewonden. 5. Auto van Betico beschoten. 6. Mars van oproerpolitie door Oranjestad. 7. Politie voert controles uit. 8. Huiszoeking bij Betico's ouders. 9. Politie schiet op auto. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bij het referendum stemt het grootste deel van het aantal stemmers voor de onafhankelijkheid. 2. Protestbijeenkomsten 3. Boycot van Curaçaose producten. 4. Grote menigte trekt op en roept "Libertad". 5. Arbeidsstakingen 6. Lange rijen wachtenden. 7. Supermarkten delen vlees uit. Iedereen barbecued.

- 5** Veel mensen voelden zich onzeker over de toekomst van Aruba.
Meeste mensen wensten waarschijnlijk in het Koninkrijk te blijven.

- 6** Het was onrustig op Aruba en de Arubaanse politieeenheden konden de onrust niet aan. Het was lastig voor Arubaanse politieeenheden tegen hun eigen mensen/familieleden op te treden. Bij onlusten kon de schade groot zijn (Curaçao 1969!).
- 7a** Nederland besluit om buiten Curaçao om met Aruba te gaan onderhandelen.
- 7b** Nederland ging buiten de Antilliaanse regering om eenzijdig vergaderen met Aruba. Het is het begin van het einde van de zes Antillen. Het eigenzinnige optreden van Aruba werd beloond.
- 8a** Eigenlijk zijn ze geen van beide betrouwbaar of objectief. Rudy Croes zal niet gauw iets negatiefs over zijn broer schrijven en een Curacaoënaar zal de strijd van Betico Croes misschien negatief afschilderen of niet direct de positieve dingen noemen.
- 8b** Over je broer zul je niet de negatieve dingen vertellen of zijn fouten opnoemen (Rudy Croes). Paula is het niet eens met de strijdwijze van Betico Croes.
- 8c** Rudy Croes: Betico was zeer sociaal voelend. Hij voelde mensen aan en sprak hun taal. Paula: Betico voelde het streven naar autonomie voor de Arubanen als een plicht, dus daarvoor politiek voeren.
- 8d** In bron 2 staan als feiten: Betico Croes heeft in Nederland voor onderwijzer gestudeerd. Hij was actief in het sociale leven van Santa Cruz. In bron 3 staat dat Betico Croes lid van de AVP was en gedeputeerde. Ook staat dat hij een nieuwe politieke partij oprichtte in 1971. Dit zijn feiten.
- 9a** Geen federatie, omdat dan Curaçao voorgoed de baas zal blijven. Een status aparte voor Aruba binnen het Koninkrijk en als Nederland dat niet wenste desnoods onafhankelijkheid.
- 9b** Aruba moet voor de onafhankelijkheid van de Nederlandse Antillen uit de federatie stappen.
- 10a** Nederland wordt afgebeeld als een barse neokoloniaal, die bevelend doet tegen Betico.
- 10b** Nee, want hij beeldt Betico als een stout(moedig) en ongehoorzaam hondje af dat zich onafhankelijk en ongepast gedraagt in het nette (neokoloniale) gezelschap. Misschien is ja ook een beetje te verdedigen door te zeggen dat hij bewondering heeft voor het kleine hondje (Aruba en Betico) dat zich verzet tegen het koloniale Nederland en de grotere Antillen.
- 11** Politieke middelen van Betico Croes: massabijeenkomsten organiseren; opzweepende speeches houden; tot het uiterste gaan om doel te bereiken; aanhang verwerven door het verdelen van gunsten en het helpen van mensen; mensen troosten bij begrafenissen.
- 12a** Den Uyl: Antillen moet in federatief verband blijven samenwerken. PPA: Een Antilliaanse federatie waarin elk eiland zo zelfstandig mogelijk is. Trinidad en Mansur: Als Aruba zelfstandig en onafhankelijk wordt, mag Betico Croes niet te veel macht krijgen.
- 12b** Den Uyl: Geen versnippering van de Antillen. Nederlandse deskundige: Economisch en financieel kan Aruba het niet bolwerken.
- 12c** PPA: De Antillen moeten elkaar blijven aanvullen om tegenover Nederland en de wereld zo sterk mogelijk te staan.
- 13a** Trinidad: Betico Croes kan een gevaar voor zijn tegenstanders worden, want hij is te veel op macht uit. Hij schildert zijn tegenstanders zwart af.
- 13b** Beiden wijzen er op dat Betico Croes te veel macht krijgt.

- 13c** De argumenten ontbreken enigszins. Wel wordt er beweerd dat Aruba als onafhankelijk land geen toekomst heeft en de democratie in een onafhankelijk land geen toekomst heeft en de democratie in een onafhankelijk Aruba door de macht van Betico Croes bedreigd zal worden.
- 14a** In de periode van de ongeregeldheden in 1977.
De aanslag op Betico Croes op het Winstonveld te Sta. Cruz.
Betico wordt afgebeeld op het moment dat hij door een politieagent in de borst werd getroffen. Vrouwe Aruba gekleed in de Arubaanse vlag lijkt het voor Betico op te nemen door met een zwaard een klap te gaan uitdelen. Ze heeft gebroken ketenen (voorstellende de vrijheid) in de hand en achter haar straalt een hemels licht. Betico, de doodsverachting, Aruba en de vrijheid zijn tesamen afgebeeld. De schilder is Johannes Donata.
- 14b** Ja, Betico Croes wordt als vrijheidsstrijder en martelaar voor het goede doel voorgesteld.
- 14c** Vrouwe Aruba, weer gekleed in de bandera, staat met een machteloos gebaar te kijken naar het dode lichaam van Betico, terwijl een schreiend kind hulpeloos op zijn borst ligt. Vanuit de struiken kijkt de dood, met zeis, toe. Het schilderij beeldt uit hoe verlaten en verweesd Aruba zich voelde toen “vader” Betico stervende was.
Conclusie, deze schilder vertelt hetzelfde als de vorige.
- 15** Te gebruiken zijn het journaal van de gezaghebber (meningen over optreden Betico Croes), zijn uitspraken (geven zijn meningen weer), meningen van zijn politieke tegenstanders (zeggen iets over zijn politieke doelstellingen en middelen) en krant artikelen (beschrijven zijn politieke optreden). De andere twee zeggen niets over de politicus.
- 16** Eigen inbreng van de leerling.

1 Bron en vraagstelling*Vaardigheden*

- a De aard van verschillende soorten (on)geschreven bronnen van elkaar onderscheiden.
- b Aan de hand van voorgelegde bronnen vraagstellingen en hypothesen formuleren, die gericht zijn op het te onderzoeken deel van de geschiedenis.
- c Uit een hoeveelheid bronnen materiaal bronnen kiezen die kunnen helpen bij het beantwoorden van een bepaalde vraagstelling of het toetsen van een hypothese.
- d De waarde van een bron vaststellen met het oog op een bepaalde vraagstelling of hypothese. Hierbij rekening houden met de betrouwbaarheid en de representativiteit van de bron.

2 Feit en objectiviteit*Vaardigheden*

- a Kritisch vaststellen wanneer je iets als een feit wilt aanvaarden.
- b Feiten onderscheiden van meningen, vooroordelen en stereotypen.
- c Onderkennen welke hindernissen men kan tegenkomen bij het streven naar zo groot mogelijke objectiviteit.

3 Oorzaak en gevolg*Vaardigheden*

- a Het ingewikkelde karakter van oorzaken van verschijnselen e.d. aangeven en verband leggen tussen deze oorzaken.
- b Onderscheid maken tussen het gewicht van verschillende oorzaken.
- c Bedoelde en onbedoelde gevolgen van elkaar onderscheiden.
- d Direct optredende gevolgen onderscheiden van pas later aan de dag tredende gevolgen.

4 Continuïteit en verandering*Vaardigheden*

- a Eén of meer ontwikkelingen in de loop der gebeurtenissen in een bepaald tijdvak aanwijzen.
- b Het meer constante in de geschiedenis onderscheiden van het bijzondere in een bepaalde tijd.
- c Factoren onderkennen die kunnen leiden tot verandering of behoud van het bestaande.
- d Onderkennen dat elke tijd beïnvloed wordt door het verleden.

5 Inleving en standplaatsgebondenheid*Vaardigheden*

- a Je verplaatsen in de motieven, interesses, waardensystemen en verwachtingen van mensen die in het verleden leefden. Hierbij ervan uitgaan dat die mensen niet, zoals wij, achteraf kennis konden nemen van latere gebeurtenissen.
- b De standplaatsgebondenheid van anderen en jezelf onderkennen. Hierbij rekening houden met de tijd, de plaats en andere factoren die ieders standplaatsgebondenheid beïnvloeden.
- c Situaties en personen in het verleden beoordelen, rekening houdend met de opvattingen uit de betrokken tijd.

6 Interpretatie

Vaardigheden

- a Een geboden samenhang zien als een interpretatie temidden van vele andere mogelijkheden.
- b Een historische situatie zo goed mogelijk reconstrueren vanuit verzamelde of aangeboden bronnen. Hierbij rekening houden met alle factoren die mogelijk een rol hebben gespeeld en deze in hun onderlinge samenhang zien.
- c Verbanden leggen tussen verzamelde gegevens.
- d Een hoeveelheid gegevens in een interpretatie verwerken.
- e Aantonen dat het vergelijken in de tijd het zicht op de eigen tijd vergroot of vergrootte.
- f Een interpretatie toetsen aan nieuwe gegevens en verwerken tot een nieuwe of bijgestelde interpretatie.

7 Politiek

Vaardigheden

- a Binnen een samenleving en tussen samenlevingen bestaande uiteenlopende belangen, wensen, doelstellingen onderkennen en begrijpen dat één en ander vaak compromissen noodzakelijk maakt.
- b Vanuit eigen en andermans standpunt een keuze maken uit de beschikbare mogelijkheden en tegenstrijdige belangen en deze keuze beargumenteren.
- c Onderkennen dat beleidsvorming een proces en een vorm van interactie is.
- d Onderkennen dat er mogelijkheden zijn om beleidsprocessen te beïnvloeden.
- e Beleidsprocessen in samenlevingen analyseren en daarbij onderkennen dat, hoe, en waarom sommige personen en/of groepen meer invloeden kunnen uitoefenen dan anderen.

1. Hoe leefden de mensen?	als	jagers
verzamelaars
boeren
stedelingen
	in	grotten
tenten
hutten
huizen
	in	groepsverband
gezinsverband
alleen
2. Waarvan leefden zij?		verzamelen
jagen
vissen
veeteelt
akkerbouw
tuinbouw
bosbouw
handel
nijverheid/ambacht
industrie
diensten
transport
misdraad/misdrijf
3. Hoe werden zij bestuurd?	door	een persoon
een groep
een gekozen regering
autocratisch
aristocratisch
tirannie/dictatoriaal
democratisch
4. Hoe/wat dachten zij over?		geboorte
kinderen
liefde
huwelijk
dood en begraven
cremeren
leven na de dood
geweld
verschillen tussen mensen v.w.b.		man/vrouw
meisje/jongen

verschillen tussen mensen v.w.b.

volwassene/kind
rijk/arm
vrij/onvrij
gelijk/ongelijk
mchtig/onmachtig
gelovig/ongelovig
geleerd/niet geleerd
blank/gekleurd

**5. Welke resten/overblijfselen
herinneren ons nog aan hen?**

voorwerpen
geschriften
gebouwen
schilderijen
foto's
films
machines
standbeelden

**6. Wat waren de belangrijkste
veranderingen in hun tijd/cultuur?**

**7. Wat was hun betekenis voor de
geschiedenis en/of voor onze tijd?**

